

JAN HERBEN

DO TŘETÍHO
A ČTVRTÉHO
POKOLENÍ II.

Herbenova románová trilogie **Do třetího a čtvrtého pokolení** (III. nedokončený díl vyšel poprvé tiskem v roce 2000 zásluhou edice nakladatelství Carpe diem) žije podnes mezi čtenáři jako obraz národního a mravního obrození Moravy.

V původně dvoudílné kronice, jež náleží do zlatého fondu české literatury, autor sleduje vývoj moravského venkova ve století, které zbavilo vesnici nevolnictví a pak roboty, a tím jí dalo možnost svobodného podnikání. Soustřeďuje se hlavně na rub získávání svobod: na rozvrat pospolitosti, úpadek obcí i rodin. „Všeobecná volnost převrátila se ve všeobecnou bezhlavost,“ komentuje důsledky roku 1848 pro venkov.

Postupný rozvrat demonstruje na čtyřech generacích selské rodiny Hrabců, a to od nejstaršího příslušníka, panského drába a později bezohledného utiskovatele lidu až k národně buditeckému úsilí jeho právnuka. Zachycuje zároveň i vliv významných dějinných událostí na život a myšlení venkovského lidu hanáckého Slovácka, kde se děj odehrává. Biblický výrok o tom, že hříchy otců se mstí ještě na čtvrtém pokolení, dává autorově kritičnosti vůči jednomu století pak rozměr mnohem širší.

JAN HERBEN (1857-1936)

prozaik, novinář, literární kritik a historik; stoupenec masarykovského realismu a jeden z průkopníků uměleckého realismu u nás vůbec. Po studiích založil časopis Čas, působil i v Národních listech, v Lidových novinách. V díle se mu podařilo vytvořit široký obraz života slováckého venkova v několika generacích a také přiblížit přírodu a lidi Táborska, kde ke konci života ponejvíce pobýval.

KNIHY

- Tři chorvatské osady na Moravě (1882)
- Vzorná obec (1885)
- Moravské obrázky (1889)
- Slovácké děti (1890)
- Na dědině (1890)
- Deset let proti proudu 1886-1896 (1898)
- Bratr Jan Paleček, šašek krále Jiřího (1902)
- Hostišov 1, 2 (1907, 1933)
- Do třetího a čtvrtého pokolení (1919-21)
- Chudý chlapec, který se proslavil (1928)
- Listy z válečného deníku 1914-1918 (1933)
- Knihy vzpomínek (1935)
- Básně (posmrtně 1946)

O NĚM

- Jan Herben - kronikář rodného kraje + DVD (2007)
- Na dědině (DVD box, 2007)

JAN
HERBEN

DO TŘETÍHO
A ČTVRTÉHO
POKOLENÍ ■

2011

© Carpe diem, 2011

ISBN 978-80-87195-53-6

JAN HERBEN
DO TŘETÍHO A ČTVRTÉHO POKOLENÍ

DÍL DRUHÝ

SRDCE MÁ SVÉ PRÁVO

Staří sedláci i mladí ženáči zabráni byli klopotně do velikých věcí: konstituce, robota, garda, výkup, volby... Mládež měla však podle věčných zákonů své starosti, žaly a rozkoše... Tehdy se mezi dvěma sousedními domy v Brumovicích nepozorovaně spřádal svazek něžné lásky dvou mladých srdcí, jimž konstituce, robota, garda, výkup i volby nakonec byly věcmi naprosto vedlejšími.

U Krátkých a Benešů žili od nepaměti v dobrém sousedství. Obě rodiny byly spořádané a domy jejich také. Humna se táhla vedle sebe do kopečka a nebyla místy oddělena od sebe ani trnovým plotem. Jen u stodol, proti chaloupkám, ohrazena byla parkanem, aby děcka z chalup nelozila do humen na ovoce. Tam nad humny kupí se totiž chalupy chudého lidu, jenž v létě pracuje u sedláků na poli, v zimě plete sotúrky.

Vždycky panovalo jen přátelství mezi Krátkými a Benešovými, nikdy pohoršení, ani peklo. A také si to obě rodiny libovaly. Vždyť i cigán, syn volné přírody, přeje-li komu co zlého, přeje mu nejraději zlého souseda.

Za dlouhá léta z žijících tvorů v obou domech nikdo se nehašteřil, jen psi, černý Cigán Benešův a Strakoš Krátkých. Ti snad denně strhli v plotě zuřivý zápas, zakousli se navzájem do uší a uváleli kus země pod sebou v divoké a vzteklé zuřivosti.

U Krátkých byli evangelíci, jak víme, u Benešů katolíci.

Dobré shody to nerušilo. „Co na tom,“ – myslila si v duchu každá rodina – „přiběhne-li sousedova slípka s kuřátky nebo husa s housaty na naše humno? Pohrabe zem, pokutá se pod stromy, to stromům neškodí.“ A tak slepice Krátkých přeletovaly k Benešům a Benešovy ke Krátkým. I ta drůbež nejraději tam, kde má zapovězeno. Někdy se odvážalo hříbě a v bujnosti proletělo humnem domácím i přeskočilo nízký plot a dupalo humno sousedovo. Nebylo pro to mrzutosti.

Když byly děti v obou domech ještě drobné, také podlízaly pod plot hned k Benešům, hned ke Krátkým, a ovšem všude zavazely. Benešův Petříček byl u Krátkých vařený pečený a Hanyška Krátkých u sousedů vařená pečená.

Potom, když děti chodily spolu do školy, raději oba capkali nahoru humnem a chaloupkami nežli dědinou, kdež se báli psů. A zase humnem buď Benešovým nebo Krátkých přelízali domů.

Celkem však může se říci, že se u Krátkých dětem více líbilo. Předně, že u Krátkých měli víc dětí. A potom, když strýček Krátký přemítal v knížkách sedě za stolem, hned ukázal dětem pěkný obrázek, hned jim vypravoval o mláďenci Tobiášovi, o velikém obru Samsonovi, o Absolonovi, jak krásné měl vlasy a uvízl za ně na stromě...

U tatínka Beneše nebylo ani Petříčkovi milo, neboť tatínek celý den bařčil z hrubé dřevěnky, plival a páchl tabákem, jež si sám krájel a kropil. Kdekoli zasedl, měl kolem sebe louži. Ta protivná fajfka děti zapuzovala. A poněvadž maminka Benešová zase celý den šukala po domě, Petříčkovi líbilo se víc u Krátkých.

Tak ve svatém pokoji u lidí dobré vůle uplynulo mnoho let. Zvláště starý kuřák Beneš miloval ten „svatý pokoj“.

Petr a Hanyška časem přestali chodit do školy, zato chodili několikrát za den ke studni na dvoře, kterou oba domy měly společnou v plotě. A poněvadž studně byla hluboká a oni se nemohli zhlížeti přes sruby v zrcadlové její hladině,

stávalo se, že se Petr zhlížel v čistých a hlubokých očích Hanyščiných. Stávali pod akátem spolu, nebo vyšli si i do humna, a spolehnuvše se na nízkou zídku tam, kde byl sklep Benešův, povídávali si, jako by se dávno nebyli viděli.

V neděli ráno Petr, když dorostl v šohaje, čekával na muškát nebo voničku za klobouk, nežli šel do kostela. A vždy si našel záminku. A Hanyška také si vždy našla záminku.

Hanyška vyrostla v dívku tak pěknou jako květ. Petr byl po ní jak oheň, třeba ji znal odmalička. Taková byla jemná, plachá, milounká jak ovečka. A když šla, nechodila po zemi, poletovala jako motýl. Když jí Petr den neviděl a ona vyšla do dědiny, v očích se mu zatemnilo. Všechno na ní bylo pěkné, radostné, i černé řasy na očích, i bílé líce, i hlas jako stříbrný zvonek.

Petr nebyl po svém otci; otec jeho byl jakýsi neúhledný, hubený, lopatky měl vysedlé a bradu ostrou a vždycky hleděl ospale. Zato Petr byl zdravý, silný, a zvláště oči měl živé a stále se usmívaly. Byl letory pohyblivé, lehko se vznítil a lehko vzkypěl, i lehce odpouštěl.

Lidé cizí zpozorovali lásku těchto výrostků dříve nežli rodiče, což si Krátký nikdy později odpustit nemohl. Bylo již pozdě, když zakázal dceři své přísně, aby se Petrovi vyhýbala. Ona, když dva dni Petra neviděla, utekla do polí a hledala ho po polích, kde oral. Marně jí přikazoval otec: „Hanyšo, popravuj a nepostávej večerem u studně, budeš nešťastná!“ – a na noc musili ji zrovna zamykat v komůrce. Byla by celou noc u studně prostála s Petrem.

I matka po straně kárávala Hanyšku: „Dcero moja, měj všady Boha na paměti. Neudělej nám žalost a zármutek! Naplakala by ses a já s tebou, a já bych téj hanby nepřežila...“

Hanyška těm řečem nerozuměla. Jen to cítila, že Petr je něco jiného nežli jiní chlapci a že by za Petra duši dala.

Její duše byla panenská, nevinná. Lidé nevěřívají v nevin-

nost a čistotu dívčí, když mohou najít jen stín za záminku. V nevinnost Hanyščinu věřili, ač měli příležitosti k domněnkám nadmíru; a ne k domněnkám, zrovna k pohoršování.

Hanyška nahonem doma poklidila a vyběhla nad dědinu hledat Petra. Viděla, že tam ke kříži jel orat buď na Prostřední nebo na Zadní. Bylo jaro. Slunce zářilo a všechno zpívalo. Hanyška vyběhla ke kříži. Slunce ji oblilo, zpěv jí zalehl v uši a jí připadalo, že slunce jen pro ni září a ptáci jen pro ni zpívají a osení jen pro ni voní, protože ona a Petr jsou tak mladí a hezcí a protože ona s Petrem se tak mají rádi. Radostně dýchala a mladičká prsa se jí třásla štěstím. Usmívala se na lidi, které potkávala, na pole, na celý svět.

„Kde ideš, Hanyško?“ ptala se jí tetka Balúsková.

„Idu hledat Petra, oře tadyk,“ odpovídala upřímně.

„To je špás,“ potřásla hlavou Balúsková k sousedce, se kterou se vracela z vinohradu; „to je špás, ta děvčica jako by ešče nevěděla, co je chlapík a co děvčica. Dyť sem taky byla mladoch, ale byla bych se styděla říct, že mám ráda teho svýho. A taky sem se za ním táhla, just jak se povídá v téj pěsničke – jako tá ovečka za zelenú trávú. Tato děvčina nic. Hledá Petra, každému to řekne a po poli s ním chodí při koněch...“

Hanyšku samu, když zašla, napadlo, že hledá Petra jako ta dívčina v písni Šalomounově...: „Kvítečko se ukazuje po zemi, čas prozpěvování přišel... Aj, jak je krásný milý můj, jak utěšený... Zavazuji vás přísahou, dcery jeruzalémské, viděly-liž jste toho, kteréhož miluje duše má? A jakž jsem jich jen pomínula, tak jsem našla toho, kteréhož miluje duše má... Jako jabloň mezi dřívím lesním, tak milý můj mezi mládenci. V stínu jeho žádostiva jsem seděti...“ Tak po drobtích šeptala si verše, na které si vzpomněla.

Jak uzřela Petrův kosárek, třepetající se na klobouku, poskočila jako srna a běžela napříč přes pole k němu. Oral na Prostředním. A koně Petrovi, když uviděli běžet dívčinu,

sami se již zastavili, dřív než Petr na ně zavolal. Podali si ruce milenci, a potom Petr oral, přidržuje kleče od pluhu jednou rukou, Hanyška chodila vedle něho vyoranou čerstvou brázdou, švitořili a smáli se a pořád si měli co povídat. A občas se vedli za ruce jako děti. Celý svět byl jejich a pro ně. Všecko jim bylo mladé a radostné jak oni sami. Zhlíželi se v sobě, jako by to bylo první jaro tak krásné, co tato země žije. Před nimi nebylo nikdy tak pěkně na světě, ještě tak bíle nekvetly hrušky v poli a tak růžově jabloně ve vinohradech, ještě nikdy tak nevoněla tráva na mezích a čistá rosa se v ní tak netřpytila. A na sousedních polích chlapci, kteří také orali, hvízdali, povolávali na sebe i na ně a zpívali taková sladká slova v písničkách jako nikdy dřív. Jistě tak krásně a šťastně nebylo posud na světě.

Když se naobjížděli pole, usedli na podolku pole při dolní cestě, aby si koně i oni odpočinuli. Petr měl s sebou kus chleba a slaniny. Hanyška přinesla koláč. Podali si a snídali společně, ale bylo jim tolik do smíchu, že nemohli jíst. Když posnídali, dívali se s potěšením na sebe. Hanyška měla hnědé oči, čisté jak studánky a jak studánky hluboké. Byla všecka osmahlá v obličeji i na krku, husté černé bryny nad očima a její tmavé vlasy, spletené do věnce, dodávaly jí výrazu ohnivého. Petr byl svižný, vysoký, plavovlasý, modrooký chasník; obličej měl velice srdečný a jeho usmívavé oči byly sladké.

A zas objížděli pole a pořád si měli co povídat. Až najednou sebou Hanyška trhla:

„Ej, podívej se, kde je slunéčko, mosím dom, pomáhat vařit!“

„No jdi, aby se vaši nevadili!“ radil Petr.

A Hanyška jako srna přeběhla napříč, odpověděla žertem chlapečům, kteří na ni povolávali, a po cestě od kříže za chvíli zmizela v dědině.

V Petrově matce ozval se nejdřív hlas bohatství, sobectví.

Rozdíl u víře těch výrostků netrápil ji tuze. Viděla několik takových svateb, znala ty lidi, a nebyli nejhorší ani rodiče, ani děti jejich. Ale počala uvažovat v srdci svém o bohatství. Jejich Petr jest jedináček, dostane celý selský statek. A kdyby si našel stejně bohatou nevěstu, nebylo by většího magnáše nad Petra. A touto jehlou začala Petrovi vypichovat Hanyšku ze srdce, ač na důvěrnost jeho nepohlížela příliš starostlivě, neboť Petra i Hanyšku pokládala ještě za děti.

Starý Beneš byl muž dobrého srdce, nesvárlivý a nesobecký. Pro svatý pokoj, jehož si přál se sousedstvem i s manželkou, chodil vlastně v sukních. Udělal, co viděl ženě na očích, jen aby byl pokoj. Matka čím dál tím ovšem neraději viděla Petra na dvoře, v humně a vůbec nablízku Hanyše, ale otci to bylo lhostejno. On sám nepřikládal ženitbě ani váhy velké, a proto nevěděl, proč by se musili pro Petra znepokojovat. „Nejni nad svatej pokoj,“ nepřestával opakovat, když žena začala mluvit to a ono.

Beneš se pamatoval, že sám oženil se v bázni boží a ve svatém pokoji. Rodiče jeho našli mu dobrou nevěstu – nyníjší jeho ženu –, na kanceláři se to zapsalo, pan farář jim svázal ruce, a Beneš nezpozoroval, že by jejich manželství bylo nešťastné nebo proti svatému pokoji. A proto nechával i Petrovi zvuči, ať si najde nevěstu podle srdce svého sám. Jakožto otec je povinen dát mu požehnání a statek, cožpak má dělat ještě víc?

Žena se s ním nemohla pohodnout. Když přiběhla s novými vrtochy proti Petrovi, našla u muže pokaždé jednakou odpověď:

„Tak ať si ju vezme, ať mám svatej pokoj.“

„Si ty otec?“ hněvala se matka. „Jak to mluvíš, člověče?“

„Ja, já mám s lidma nejradši svatej pokoj, to víš,“ bránil se Beneš.

„Ale dyť je žebrota! To by si pěknú žebrotu uvázal na krk náš syn.“

„Jakápak žebrota?“ mrzel se Beneš.

„Ještě se ptej! Dostane pět tisíc šajnů, co je to na náš grunt?“

„No, tak ať ju teda nechá, aby byl svatej pokoj,“ rozhodl se Beneš a již nemluvil. Pokuřoval si a hleděl spokojeně na stůl, na dvůr, na nebe, na celý svět.

„Ty s ním máš promluvit!“

„Ale jejda, jejda, co já – já...“

V takových drobných rozmíškách starým i mladým uplynul první rok lásky, rok 1848.

Ale roku následujícího bylo již hůře. Stará Beneška pořád a pořád vyhlídala synovi bohaté nevěsty, tu domácí, tu přespolní, a také o dohazovačky nebylo nouze. Vzala si do hlavy jednou, že syn musí být boháčem, a s tou myšlenkou vstávala líhala. Všechny její plány však hatil Petr a dobře bylo viděti proč: nemohl se odraditi od Hanyšky.

Když matka někdy bývala o samotě s Petrem, odkašlávala, odkašlávala a znova začínala mu domlouvati.

„Ná, Petře, co ti napadlo s tú Hanyšú?“

Petr se zardíval a neodpovídal.

„Co za ňú běháš?“ nedala pokoje matka. A zpravidla vyčítavě na něho spustila: „Nevíš ty, že otec její má děcek jako dřínec? A že pořád by ležel v knihách a zahálel? Tak už nic jim nezahospodaří, to sedlák nemože dělat! Co by ti tá Hanyša nakrásně přinesla do domu? Řekni enom sám!“ (Matce při takových otázkách skoro vždy vstupovaly slzy do očí; ne pohnutím z těch slov, která pronášela, nýbrž proto, že by Petra ráda byla obměkčila.)

„Ty se nám, Petříčku, špatně odměňuješ. Co si ty myslíš, že my dva, tata tvůj a já, tento statek sme nakradli? Když ho chceš tak vyhodit? Ano, ano, ty si mně hodnej synáček...“

Petr se stával při takových kázáních zamklý a zarputilý. Těžce nesl, že matka na starém Krátkém nebo na jeho rodině vždy viděla něco nepěkného, cítil, že to není pravda, –

a zase nedovedl odporovat matce a nechtěl ji zarmucovat. Slzí nemohl vidět.

Ještě hůře se Petrovi vedlo, když musil potkat otce Hanyšina. Starý Krátký řekl mu jednou na potkání, když už se veřejně mluvilo o lásce mezi Hanyškou a Petrem:

„Petře, tys býval od malička hodnej chasník, enom trochu nerozvážnej. Nech teho, nepleť děvčici hlavy, nemože z teho nic byt. Já k temu svolení nedám a tvoji rodiče stejně ne. Tož teda ať už nevidím a neslyším...!“

A pohrozil prstem tak důrazně, že nebylo pochybnosti o významu tohoto pokynu. Petr vyhýbal se od té doby starému. Nechtěl mu chodit na oči, nebylo to však tak snadné, když byli sousedé. Proto klopíval oči před starým jako chlapec chycený na hruškách a vyhýbal se přísným a tvrdým jeho zrakům.

Od Hanyšky však neupustil. Hanyška neupustila od něho, a tak bylo těžko lidem zamknout ústa, aby to jednou nedonesli jeho rodičům, podruhé Krátkému. Ano, přísní mravokárci ukazovali prstem na to, že to děvčisko běhá za Petrem do polí jak bez rozumu. Citlivým lidem bylo zase líto, že ti dva tak se mají rádi a tolik vystojí od svých rodičů.

Vůbec lidských řečí bylo pořáde dost. Protestanti hádali, že Petr vezme jejich víru; katolíci, že Hanyša přestoupí, obě strany se v hospodě o to i pospíraly a dohněvaly, neboť se začaly hádat o přednostech svého vyznání. Byli také sousedé a sousedky, kteří říkali: „A co, ať si každé nechá svoje a vezmú se tak. Sú oba hodní, budú mět pěkný děti.“

Petr i Hanyša začali už dobře rozumět překážkám. Tím vášnivěji však k sobě přilnuli. Hanyša tak visela na Petrovi, že by za ním byla šla kraj světa. Dávala pozor na každé jeho pohnutí, a jakmile den dva ho neviděla, pátrala v jeho očích, zdali se nezměnil. Ona hlouběji chápala nebezpečí nežli Petr. Když bývala o samotě, nejednou si zahořekovala a tajně zaplakala. Ani domácích, otce a matky, se tak nebála ja-

ko matky Petrovy. Ti její snad se nad její láskou ustrnou: ale matka Petrova nikdy! Ona se na Hanyšku ani nepodívala, když se potkaly, neopakovala jí pozdravení... ta jí nikdy snad neuzná za svou nevěstu a dceru...

K žalosti obou mladých lidí začal se mezi ně vkládat farář, páter Vacek.

Páter Vacek zděsil se ke konci roku 1848 podivného hnutí, jež se v jeho farnosti zjevilo. Sedlák Starosta byl sice podle názoru jeho na rozumu pomatený člověk, ale přece dosti nebezpečný svými řečmi. Tu znenadání přímo na helvetskou víru přestoupil selský chasník kvůli svatbě, a Petr Benešův byl obecně v podezření, že není stálý. Farář se lekal následků... Co by mu řekli v Brně u konzistoře?

Tu zavál jiný vítr z Vídně. Říšský sněm v Kroměříži, který měl pro říši vypracovat ústavu konstituční, jak by si jí byli národové přáli k svému svobodnému rozvoji, rozpuštěn byl 6. března 1849 a rozehnán vojskem. Místo sněmu ministerstvo nazvané Schwarzenbergovo-Stadionovo samo vydalo ústavu národům vnucenou.

Svobody, jež roku 1848 kynuly národu našemu, byly tytam. Národ okusil ovoce, a ovoce bylo sladké. Velikým úžasem naplnění byli vůdcové národa, co přijde. Všechno jaksi ztrácelo odvahu a drželo se v ústraní. Košut v Uhrách již také císařským rádcům nenaháněl strachu. Nastával obrat ve smýšlení vlády za nového císaře. A zejména o svobodě náboženství nechtělo se už slyšet. Tento nový vítr zavál faráři Vackovi velice vhod, jako na zavolanou.

Za nových okolností začal pronásledovat všechny farníky, kteří se mu nezdáli být pevní u víře, a proti evangelíkům teprve se ničeho nelekal. Tak začal na ně dorážet, aby, když jde on s velebnou svátostí k nemocnému neb o procesí, klekali, čeho posud žádný katolický zdejší kněz na jinověrcích nežádal. Jednoho dne na počátku roku 1849 jel „s Pánem Bohem“ k nemocnému do Morkůvek. U Morkůvek prac-

val na poli evangelík Bula a neklekl. I zavolal si ho farář po poledni do fary, a když se mu Bula bránil, farář – silný muž byl – dotloukl Bulu pěští tak, že byl několik dní nemocen, a ještě ho udal úřadům pro rušení náboženství.

Farář pojednou zval k sobě na faru matku Petrovu; nebo vraceje se z procházky jako náhodou zastavoval se u Benešových zahrádek s tetkou; na kázáních pak tak zřetelně na lehkomyšlné mladé lidi narážel, že se lidé po Petrovi ohlíželi.

Hanyška všechno to věděla. Nebyla urputná, ani nebyla vychována v nenávisti ke katolickému knězi. Ba když bývala školačkou a chodívala do školy s Petrem, jakmile Petr běžel panu faráři políbit ruku, i Hanyška běžela a „dávala pac“. Tehdy se pan farář dobrotivě na ni usmíval.

Nyní však dobrota jeho zmizela. Hanyška, kdykoli viděla kněze u Benešovy branky se zastavovat, pokaždé se zachvěla: „Snad zítra už tomu bude konec. Oni přece Petra převrátí!“

Na počátku masopustu roku 1849 již mnoho nechybělo, aby Petra převrátili. Již nemohl snést toho stálého sužování a matčiných slzí, toho vyčítání, hanění a křiků, už začal kolísat.

Poddal se matce natolik, že se jednou v sobotu večer nastrojil a dal se vést k Jordánům na besedu. Nebylo ho tajno, jaký beseda má účel. U Jordánů měli děvčicu na vdaj a její matka navkazovala se dávno matce Petrově, že by se k Petrovi hodila.

„Udělám všemu konec,“ mínil Petr, „ožením se s druhú, na Hanyšku zapomenu a ona taky zapomene.“ Cítil, že si nalhává. Co si tak umiňoval, už viděl právě v tom okamžiku před sebou i Hanyšku, i Jordánovu a oťrásl se odporem k té vnučované nevěště. „Ale snáď si zvyknu...“ slevoval dále. Matka nenechávala mu mnoho času na přemýšlení, pořád obcházela, do něčeho jej strkala, napomínala, oblékala, že

konečně všechno po ní dělal jako bezduchý stroj. – – Oba staří i syn šli navečer k Jordánům.

V neděli ráno po té besedě Petr chodil s těžkou hlavou a zlým svědomím jako zločinec. Popravoval koně nevrle; nemyslíl na to, co dělá, neměl stání ani ve světnici, ani u koní: všude na něho něco padalo.

U studně ukázal se červený šátek. Bázlivě tam Petr pohleděl – Hanyška! Jak se tak dívala na Benešův dvůr a vytahovala vodu, v Petrovi každá žilka zahrála. V tom okamžiku cítil, že nikdy jiné děvčice milovat nebude než Hanyšku. Přiskočil ke studni.

Hanyška se usmála tiše a pohleděla Petrovi zpytavě do očí.

„Jak se máš?“

Petr se zapálil jako viník a mlčel.

Hanyška se zalekla a zbledla. Neříkala nic, ale viděla, že je zle.

„Dondeš po požehnání do humna?“ zeptala se tichounce.

„Dondu, Hanyško!“ řekl Petr také tiše.

„Opravdu?“

„Ale, Hanyško!“ řekl Petr káravě a upřel na ni zpytavě zase oči on.

„Kdoví, smíš-li?“ řekla velice vážně dívka.

Petr se zarazil. Nežli odpověděl, vrzla branka na náspích u Benešů a zazněl volající hlas matky Petrovy:

„Petře, kde se zas poklúkáš?“

„Beneška se jen přetvařovala, jako by Petra u studně neviděla. Tomu dobře i Hanyška porozuměla. Byloť z náspí přece vidět ke studni tuze dobře.

Mladí lidé odskočili od studně. Petr se vypravoval na mši svatou. Hanyška zamyšlena, stísněná a smutná k pláči, popravovala po domě a chystala oběd domácím, kteří o mnoho časněji odešli na služby boží do Klobouk, jak činívali každou neděli.

Bylo po požehnání. A byl masopust, kdy chasa mívala muziku skoro každou neděli. Sotva se Benešovi odstrojili a oblekli do polosvátečních šatů, již k nim zaznívala z nedaleké hospody muzika. Starý Beneš sedl si jak obyčejně kraj stola a cpal si do dřevěnky. Nevěděl, kam by si zašel na besedu. I myslil si: „Však může někdo jednou také dojít k nám. Vína na zavdanou máme a co zajíst také, chválabo-hu!“

Beneška rozvěšela sváteční sukňe nablízku kamen, přehodila přes sebe vlnák a stojíc u kamen dívala se zamyšleně oknem do dědiny. Myšlenky její bloudily bůhví kde, to bylo viděti.

Petr si zastrkoval za klobouk páví oko a jiný kosárek, nežli měl v kostele. Kosárek provinul větvičkou muškátu, kterou sám si doma uřezal za oknem, protože Hanyška ráno u studně zapomněla nebo nemohla... Ale byl nepokojný, mrzutý a hněval se na sebe. Bylo znát, jak nevrle obracel klobouk a jak prudce tloukl svátečními botami, místo nichž si přezouval jiné, patrně k muzice. Matka brzy si toho dobře všimla, a Petrův úmysl jít k muzice byl jí po chuti. Věděla, že se v hospodě nesetká s Hanyškou, která se od nějaké doby vyhýbala muzikám. Nejspíše jí „ten starý“ zakázal. Zato sejde se Petr s Rozárkou Jordáňovou –

Vzpomínka na Rozáru učinila Benešku hovornou. Podívala se na Beneše, jenž se halil v oblaky svého tabáku, a vidouc jej zamyšleného, pravila lichotivě, jako by jej pro něco chtěla navnaditi:

„No, dnes nepůjdeš na besedu?“

„Mm,“ odbyl Beneš ženu krátce. (Že také záporně zakroutil hlavou, nebylo pro kouř vidět.)

„No, jak chceš,“ pokračovala žena.

Beneš mlčel.

„Ale ty, starej,“ – začala ještě roztomileji – „dals tem buchtám včera, co?“

„Mhm.“

„Aji ta pečínka šla ti pod fúsa!“

„Co by ne.“

„A koblihy – jak z másla –“

„Ty sú všady jednaké,“ řekl dosti mrzutě Beneš. A to proto, že koblihami nikdo ho neuctil. Koblihů nejedl rád odjakživa, třeba žena už přes třicet let důsledně ho trápila přesvědčováním, jaké jsou koblihy výborné jídlo. I nyní ji mrzutá mužova odpověď podráždila. Začala prudčeji:

„Takovým věcám ty nerozumíš. Kdybys to nekde řekl, slízl bys leda posměch. To byly koblihy, no, tak se trásly...“

„No, nechť si,“ mínil pokojemilovný Beneš.

„Měls vidět, jednu sem kúsila do koblihů toť u tech (a kývla hlavou na sousedy Krátké), a bylo to jako pegáčky. Mosela sem to pro nezbedu chválit...“

Benešovi tím hovorem vyhasla fajfka. Vstal a otevřev kamna chytal do prstův uhlíček z dohasínajícího ohně. Od včerejška na tváři jeho spočíval klid, po jakém vždycky duše jeho lačněla. Od včerejška měl se ženou svatý pokoj a doufal, že už bude konec těm starostem o nevěstu, kterými ho stále bouřila. A zatím pokoj ten rázem zmizel. Předně se zas musil hádat o koblihy a za druhé vyhasla mu fajfka.

„Kdybys neplkala se svýma plackama. Placka jako placcka, krom božího daru. To už se ti zas ten divúr zalíbil? – Divúr je to, celá ta Rozára – lítá, křičí, rozhání rukama. Jaja, bez chuti málo koblihů sníš, a s tú Rozárú je to navlas takový. Pravda, Petře?“

„Panenko Mariá!“ vykřikla žena.

Řas ví, kdo Benešovi takové nerozvážné řeči našeptal. Žena stála před ním jako ztuhlá. Byla tak zaražena neobvyklým odporem mužovým, že krom výkřiku nemohla najít slov, kterými by ho zdrtila, vyslovila mu své opovržení a pokořila ho, kterými by mu dokázala, jak nerozumně a hloupě před synem mluví. Na to si Beneš také nevzpomněl, že ženu

tak popudí. Teprve nyní se zalekl své nepředloženosti, když už bylo pozdě a když krupobití jako z mračna začalo se na jeho hlavu sypat.

Budťo nemohl zachytit v kamnech uhlíčku, nebo se chtěl útekem spasit před ženinou řečí. Oprášil si koleno a vyklouzl do síně jakoby pro sirku. Dveře za sebou hodně přirazil, takže Petr až zaúpěl, neboť chtěl vyjít za otcem a klika udeřila jej do lokte, až mu ruka zmrtvěla.

Beneš si škrtl v síni a usedl na moučnou truhlu, v duchu se trochu na sebe mrze. Ženu doslyšal ze světnice jako vzdálenou bouřku.

Konečně vyběhla i ona z jizby, a starého si nevšímajíc, volala za Petrem:

„Kde chceš íť?“

„K muzice, maminko.“

„Myslela sem, že tam za tú (a zase ukázala na sousedy, jichž jména po mnoho neděl nemohla vysloviti). Ať za ňů nelozíš, povídám ti naposledy. Taková běhula, taková nezna-
haňba – –“

„Ale maminko!“ ozval se Petr. „Co vám udělala? Vody vám nezakalila, zbla vám nepřehnula přes cestu –“ A dále nemohl promluvit. Červenal se pro slovo, jaké matka vyslovila o Hanyšce. Slzy mu stály v očích a třásl se. Chtěl říci matce, že Rozáry nechce a od Hanyšky neupustí, kdyby ho měli z domu vyhnat a kdyby měl jít do Němec sloužit. Nohy se třásly pod ním hněvem...

Stál, stál, potom vyšel dvorem, a matka se o něho nestarala. Nerozuměla jeho zardění a netušila, jako nebezpečnou bouři rozpoutala v srdci svého syna sprostým pohaněním děvčice, která mu k srdci přirostla. Právě proti tomuto pohanění chtěl se Petr postavit na obranu své Hanyšky. Věděl, že je to svatá povinnost, a ponejprve propukl v něm vzdor. A just nepovolí!

Vzdorovitě, hrdě vyšel dvorem do dědiny. Vyhnul se hos-

podě, kráčel uličkou k chaloupkám, a obešed humna, přeskočil přílazez u Krátkých stodoly a vklouzl do jejich humna.

U hospody stály již skupiny děvčat i mladých žen, v chaloupkách na prahu besedovaly staré báby, z lisoven vyhlíželi hospodáři, kteří si zašli po požehnání na hlt vína. Ti všichni viděli, kam Petr jde, posuzovali jeho i Hanyšku, dělali poznámky a vtipy. Petr veřejně, směle a pyšně všechny minul, nedávaje pozdravení, ani hlavy nepozdvihuje. Krev mu vařila v žilách, nenáviděl lidí, ač mu nic neudělali. Nepokládal jich za hodny pohledu.

Pod hruškou u sklepa, v němž se ukládají brambory a mléko, seděla na kameni Hanyška. Protože bylo chladno, zabalila se do vlníaku. Petr dobře věděl, že asi dávno čeká. Jindy vklouzl sem nepozorovaně, porozprávěl dvě tři minuty a zmizel jako duch, aby Hanyšce nezpůsobil mrzutostí s otcem a sobě s matkou. Dnes mu byli obojí rodiče lhostejni.

Hanyška byla bledá, ale krásná. Ruměncem polil jí bledé líce, když spatřila ve vzduchu vlající Petřův kosárek.

Přivítali se vzájemným a napohled lhostejným „vítám tě“, podali si ruce a nevěděli, co by si honem začali povídat.

Hanyška se probrala a řekla:

„Proč chodíš naším humnem, Petře? Lidi tě viděli, zejtra toho bude plná dědina, a ty doma neobstojíš.“

„A co je po lidech,“ uškubl se Petr.

„Ale falář!“ – – dodala Hanyška zamyšleně a mírněji.

Petr hledal odpověď a Hanyška zatím pátravě pohlížela Petrovi do očí, aby pochopila, co se v jeho duši děje. Pozorovala, že je rozčilen. Kdykoli upřela naň oči, trochu nepokojně se odvracel. Zardíval se; proč? I vstala z kamene a hrájíc si rozpačitě s cípkem své zástěrky, pravila:

„Naši odešli na besedu. Podě, Petře, k nám na dvůr. Tam je trochu za větrem, tady fučí.“

I sešli mlčky na dvůr, stanuli u ovčírny a sedli na hrubou,

dubovou lavici, jaké mívají stolaři. Hanyška fěrtochem sehnala z ní prach. Petr jako maní vzal ji za ruku a hleděl chvíli před sebe. Hanyška sklonila hlavu a skryla svou tvář v měkkém Petrově šátku, jež chlapci nosí na prsou za kordulou. Petr cítil její oddanost i přivinul ji rukou pevněji na svá prsa. Tak seděli dlouho a mluvili o věcech nahodilých a nejušednějších. A přece bylo dobře pozorovat, že oběma něco velkého srdce tíží a že hovor dosavadní ani Hanyšky, ani Petra neuspokojuje. Konečně děvče začalo:

„Kdes byl včera, Petře?“

„Kde? Já?“ opakoval si Petr jako ze sna a mohl se zalknout. Byl přichystán na tu otázku, a přece ho tak pomátla. Červenal se a bledl střídavě jako v zimnici.

„Nemohls dojít, pravda?“ jemným a litujícím hlasem Hanyška sama dávala za Petra odpověď. Petr mlčel.

„Hanyško, ty budeš moja, a žádná jiná,“ vydralo se mu konečně z prsou. „Ty budeš moja, věř mně to! Dyby se všecí postavili na hlavu.“

Slova ta pronesl, jako by se s někým hádal, jako by mu Hanyšku někdo bral a on se bránil. Objav ještě pevněji děvče, proklínal v duchu včerejší večer, a byl by se nejraději studem propadl za to, že se od matky dal vést k Jordánům jako na provázku.

A přece byl zase tak slabý, že se nepřiznal Hanyšce, nedělal pokání, aby dostal od ní odpuštění. Báł se, že by mu toho nikdy neodpustila. Zato si v duchu svatosvatě umiňoval, že co živ bude, za jiným děvčetem již nepůjde.

„Já se bojím o tebe,“ zašeptala Hanyška tesklivěji po slovech Petrových. Cítila z jeho rozechvění, že se něco přihodilo, co Petr tají. Nechtěla však vyzvídat a nevěděla ani, co by Petrovi řekla. Vzpomněla si opět na matku Petrovu, na kněze, a nemohla porozumět, proč Bůh dopustil, aby byli na světě katolíci, protestanti, – jak by bylo šťastné jejich žítobyť na tom světě!

„Co se bojíš, Hanyško?“ rozhodně řekl Petr, „a dyby se celej svět na hlavu postavil, já provedu svú.“

„Mně se zdá, že nebudem šťastni!“ zaštkala dívka a zase se Petrovi přitulila na prsa.

Petr netušil, že Hanyška před ním skrývá hluboké tajemství. Byla by se ráda nahnula a pošeptala mu je, aby jí neviděl do očí, – než nemohla si dodati smělosti. A co tak usedavě štkala na prsou Petrových, Petrovi byl pláč její zrovna tak nepochopitelný jako Hanyšce dříve ten výbuch Petrovy lásky.

A zase seděli mlčky hodně dlouho.

„Slunko zapadá,“ řekl Petr a pohnul se k odchodu. Hanyška vstala za ním. Posud nevěděla, jak s ním promluvit na rozloučenou.

Hlas hudby z hospody, jež sem vítr přes střechy domů donášel k milencům, připomněl Hanyšce minulý rok, kdy v tuto dobu vesele tančívávala v kole a kdy Petr tiskl její horkou ruku ve své, až srdce bušilo. I napadlo ji, aniž přemýšlela proč, zeptat se Petra:

„Půjdeš k muzice?“

„A nepůjdu – já nevím – myslím nepůjdu,“ přemítal Petr, připomínaje si odpolední výstup s matkou. Protivilo se mu jít mezi lidi. „Šak dyž ty nechodíš, co bych tam bez tebe dělal...“

Hanyška se vděčně usmála, a vzpomenuvši na svůj stav, rozhodla se rychle, že Petrovi déle nic tajit nebude.

Zahořela studem a pravila:

„Petře, budeš ešče nosit kosárky a voničku?“

Petr se vzpřímil udiveně, ucítil důtklivost tónu v otázce Hanyščině jak ostří nože a rychle řekl:

„Proč se ptáš?“

A sotva vyslovil otázku, zapálil se i on jak oheň, neboť rázem pochopil. Viděl bledé tváře dívčiny, oči horečně planoucí jako dva žhavé uhle a zrak jeho svezl se po sličné postavě dívčině až k bokům.

Hanyška zaštkala a odvrátila se. Tvář skrývala pod fěrtouškem, jejíž křečovitě tiskla do očí.

„Podívej se, Hanyško,“ pravil Petr, smekl klobouk, urval kosárek, paví oko, muškát, roztrhal všechno napadrť, rozhodil po humně a dodal: „Ať to teda ví celej svět.“

Hanyška přemožena úzkostí a studem klesla na kolena, Petr vyzdvihl ji jako pírkó, bez řeči ji políbil a uháněl humnem.

Přesvědčení, že do hospody nepůjde, zvrátilo se.

Když vešel do hospody, všem bylo na něm cosi nápadného. Ale teprve po chvíli kteréši ženičce se otevřely oči: „Aha, Petr je bez voničky!“ A již se slovo to rozletělo z úst do úst po všech koutech: „Ah, Petr nechodí pod voničkú!“ „Hej, hej, hleďte, Petr je strýc!“ šeptalo se v hospodě. Slovo to budilo ozvěnu, již bylo také slyšet ze všech koutů, kde stáli chlapi, kde se tlačila děvčata, ale zvláště kde staré báby držely sněm a strkaly hlavy dohromady. A ozvěna ta zněla: „Proto Hanyška nechodí k muzice!“

Petr divoce tančil a zpíval, bral do kola všechna děvčata, zvláště kamarádky Hanyščiny, vyjma Rozáru Jordánovu, honil se jako zmámený a pil nemírně. Když svítalo, kamarádi odvedli ho zpitého rodičům, což se stalo ponejprv v jeho životě.

Toto první zpití bylo však jen předeheurou.

Když se rozkřiklo po dědině o Petrovi a Hanyšce, co se v neděli prozradilo u muziky, v obou domech nastaly smutné dni pro mladé lidi. Krátký, vždy mírný a rozvázný, chodil před lidmi zamlklý a jako by ho neštěstí bylo ohnulo. Petr měl nekonečné výstupy s matkou, při nichž ona křečovitě lomila rukama nad tou hanbou – Petr však, jak obyčejně, zatvrzele mlčel, potom utíkal z domu, pil, lumpačil a řádil. Den ze dne nebýval k světu podoben. Byl strach, aby do smrti neuvázl v opilství.

Na faře se rychle našel prostředek pro Petrovo obrácení, a matka jej schválila. Byl to odvod k vojsku. Zrovna po ma-

sopustě roku 1849 konala se první řádná rekrutýrka po Moravě, k níž se musili dostavit šohaji od 19 do 24 let, i ti, kteří se dříve, když se na vojnu chytalo, zachránili útekem, což způsobilo nemalé rozechvění v obci. Na Petra se zákon nevztahoval; nemohl být odveden po spravedlnosti, kdyby otec byl mu dal připsat statek a kdyby byl podal reklamaci, že Petr je jediným dědicem velikého hospodářství a rodiče že jsou již staří, práce bezmála neschopní. Ano, zákon i dovoľoval tehdy, že se synové selští mohli z vojny vyplatit a postavit za sebe náhradníka.

Přesto Petr v Hustopečích odveden a ihned odvezen na Špilberk. Matka i kněz ve vojně viděli jedinou spásu, aby Petr na helvítku zapomněl. V dědině každý chápal, proč se to stalo, chápal i Petr, co se s ním děje...

Zpočátku zuřil. Umiňoval si v hořkosti své, že si sáhne na život. Potom se opíjel a vůle jeho onemocněla. Stával se zase bezmocným děckem. Odvezli ho s jinými do Brna, a jako voják nebyl než stroj. Najednou však vojáky, sotva trochu zbraní uměli vládnout, poslali do Itálie.

Petr přál si přijít do ohně, aby první koule, která přiletí, zasáhla jeho prsa. Zatím pluk, do něhož Petra vřadili, do ohně ani nepřišel. Radecký už předtím pětidenním tažením v druhé polovici března porazil krále sardinského a Lombardii podrobil. Zbývaly jen Benátky, které se ještě bránily.

V Itálii se Petr vzpamatoval. Jako dítě trápíval se vzpomínkami na své rodiště. Na rodiče své, a zvláště na necitelnou matku tak zanevřel, že se rozhodl, jako kdysi Ondra Kupkův, do smrti Brumovic nevidět.

Předsevzetí to nebylo pevné. Jednou v podzim napsal psaní Hanyšce; byl žádostiv zvědět, je-li otcem chlapečka či děvčátka. Když nepřišla odpověď, zanevřel i na Hanyšku, nemysle jinak, než že se provdala a na něho zapomněla.

Zatím Hanyška probouzela se z dívčího snu svého panenství do světa drsné skutečnosti. Už nebyla motýlek, už ne-

byla ptáček, už nepoletovala nad zemí. Petra odvedli a odvezli do Brna, a rozkvétalo jaro. Rozloučila se s Petrem v humně, na těch místech, která bývala svědkem jejich lásky. Petr zapřísahal se nejsvětějšími jmény, že Hanyška bude jeho ženou, a Hanyška slibovala, že na něho počká, kdyby i čtrnáct let byl na vojně.

Když rozkvétalo jaro roku 1849, Hanyška vycházela do humna i do polí jako vloni a toužila po Petrovi. Kam pohlédla, všechna místa připomínala jí stopy po Petrovi a blaženost jejich lásky. Toužila a zase vzpomínala slov písně Šalomounovy: „Věj, větríčku půlnoční, a přijď, větríčku polední, proved' zahradu mou a ať přijde milý můj do zahrady. Neboť zde v zahradě to bylo, kde levice jeho bývala pod hlavou mou a pravicí svou objímal mě. Což na tom, že synové matky mojí rozpálili se hněvem proti mně. Ó, by mě políbil políbením úst svých!“

„Čas prozpěvování přišel a hlas hrdličky slyší se v krajině naší“ – znělo jí v duši, když chodila po polích a když nosila nádeníkům snídani do vinogradů. Vídala třepetavé kosárky chlapců jezdících s koňmi, a každou chvíli zdávalo se jí, že poznává kosárek Petřův mezi nimi. Ó, nebyl to Petr. „Oznam mi ty, kterého miluje duše má, kde dlíš? Navrátíš se, připodobni se, milý můj, srně nebo mladému jelenu, běhajícímu po horách.“

Vracívala se do dědiny smutná: „Hledala jsem toho, kteréhož miluje duše má; hledala jsem ho, ale nenašla jsem ho. Po ryncích i po ulicích hledati ho budu, až ho uvedu do domu rodičů svých a do pokojíčka rodičky své. Spávámť někdy, avšak srdce mé bdí. Slýchám nadto hlas milého mého, tlukoucího a řkoucího: Otevři mi, sestro má, přítelkyně má, holubičko má...“

Bylo po žních. Tenkrát Hanyška ještě více cítila, že není motýlek, není ptáček, že nepoletuje lehounce nad zemí. Přišel čas, přišly bolesti, a Hanyška stala se z děvčete matkou

líbezného chlapečka, nad jehož kolíbkou šeptala snivé ukolébavky.

U Benešů bylo teprve smutno. Místo Petra s koňmi pracoval pacholek. Starý Beneš byl mrzutý a nespokojený, neboť jeho svatý pokoj byl porušen těžce a krutě nyní, na stará kolena. Beneška, sotva zaslechla, že Petra z Brna poslali do Itálie, sklesla na duchu. Skutku svého litovala kajícím a sváděla vinu na pátera Vacka. Ona si představovala, že Petra obleknou jen tak do bílého kabátu, trochu ho budou držeti na uzdě, aby nepil; mezi kamarády v Brně že na své kousky zapomene, a když ona potom řekne „už dost“, že jí ho vrátí domů změněného, poslušného, spořádaného. A zatím Petr kdesi v cizím světě, v ohni – byla skoro jista, že ji Bůh potrestá a že Petra už jakživa neuvidí. I běhala pořád na faru, aby jí panáček k Petrovi dopomohl.

„Ach, Bože můj,“ hořkovala jednou, vracejíc se z fary a potkavši Bacháčka, „co vy temu říkáte, súsede?“

„Já neříkám nic,“ tvrdě odvětil Bacháček, „kdo sel, ať sklízá.“

„Bože můj,“ pokračovala Beneška, jako by neslyšela tvrdých slov těch, „já aji táta sme staří, smřf už na nás čeká za dveřma, a syn na vojně. Co sme celej život zahospodařili, ani snád' nebudem kemu mět odkázat.“

Bacháček, čím více bylo mu stařeny líto, tím více se zatvrzoval.

„A vy si myslíte, tetičko, že vás nekdo v dědině lituje? Živá duša ne. Včil je pozdě banovat. Srdce má svý práva, milá brachu. A ostatek, Petr má chlapca – ten je váš... máte kemu statek odkázat. Aji Hanyška je vaša...“

„Tá? Tá mně nesmí na oči do nejdelší smrti!“ rozkřikla se Beneška, „tá je všeckýho příčina.“

„A tož si radte sami a dejte mně pokoj!“ odsekl Bacháček a šel svou cestou.

Benešku odbytí neodstrašovalo. Uplynul rok, co Petr ne-

byl doma. Kdo měl lepší šaty, s každým se Beneška zastavovala a s každým se dávala do řeči, jejíž cíl byl slyšet nějakou radu. „Co vy temu říkáte? A co byste mně radili?“ Panáček nepomáhal, nevěděl rady k dobrému. („Lůní mně poradit uměl, ó já nešťasná, že sem ho poslechla!“ pomlouvala ho Beneška.) Napadlo ji tedy jednou zajít k starostovi.

Starostou obce byl tehdy Josef Chlup, sedlák velmi chytrý a honěný. Zvláštní shodou okolností padly zraky spoluobčanů na něho, když poprvé volili svobodně starostu svobodné obce. Stály proti sobě dvě strany, Hrabcova a Bacháčkova. Hrabec pracoval pro sebe, neboť si neuměl představit, jak by mohl žít v obci bez bývalého vlivu a bez moci. Proti němu však vzpírala se strana mladších sedláků s Bacháčkem, podporovaná evangelíky, a vyčetla mu veliký rejstřík hříchů, až i ty podvodné dopisy do novin a podkoptou práci pro Košuta. Tato strana chtěla volit Bacháčka. A když se tak několik neděl tahaly obě strany, pojednou někdo nadhodil: „Zvolme si Chlupa!“ A kupodivu, obratný Chlup byl oběma stranám vhod. Chlup se proplétal v obou stranách a nikde si nezadal. S Bacháčkem čítal noviny, všechno rád zvěděl, při všem býval, co nového se kde vařilo. Ale nikdy nestrkal prsty, kde svíralo. Měl umění mlčet. Stejně býval zadobře se starými; chodil mezi ně, příkyvoval, poslouchal, nikde však nehasil, co ho nepálilo, a jazyk držíval za zuby. Obě strany se shodovaly v mínění, že má za ušima, a obě strany si ho zvolily za starostu.

Kdo se v něm zklamal, byli mladí. Sotva byl Chlup v úřadě potvrzen, zvážil obě strany a shledal, že strana mladých je lehčí na váze. Jak se stalo, stalo se, než minulo půl roku, vyšlapal si chodníček k pantátovi Hrabcovi. Hrabec zanevřel na obec a stranil se. Jeho zájmy se vyvíjely jinak. Opravdu se zřekl touhy po bývalé všemohoucnosti v obci. Ale při vší unavenosti a uzavřenosti nebylo mu aspoň to lhostejno, že v čele obce nestojí muž, který by proti

němu štval a ryl a který by mu otravoval život. Proto vítal Chlupa, kdykoli přišel se radit nebo hledat pomoc. Chlupovi pak přízeň Hrabcovova byla velmi cenná, protože v nových poměrech obecních se vyznat bylo by bývalo nesnadno i muži nepoměrně vzdělanějšímu a světa znalejšímu. V Kloboucích byl starostou poslanec Josef Wurm, v Kobylím Otáhal, jemuž radil kupec Bezděk. S těmi se měřit bylo těžko.

Beneška tedy šla ke Chlupovi. Že co by jí poradil?

„Ja, milá tetičko, radit jak radit, ale dobře poradit!“

„No šak – prosím vás – znáte zákony a býváte pohromadě aji s pánama. Pan falář povídali, že máme Petra vykúpit a že by to stálo s dvanáset set rýnských.“

„To já nevím, milá tetičko, ale byl bych vám tú radú, zandíte si k pantátovi Hrabcovi.“

Benešku jako by byl blesk osvítil.

„Že mě to nenapadlo! Víte, oni lidi na něho strkajú psí hlavu, tož sem si na něho nepomyslila.“

Poděkovala starostovi za radu. Jak by nešla k pantátovi Hrabcovi! Byla by šla přes kolikery hranice a třeba k babě čarodějnici, jen aby Petra dostala z vojny. Zdálo se jí někdy, že umře strachem a lítostí o syna, kterého bezcitně vyhnala z domu. Šla k pantátovi Hrabcovi směle a s důvěrou. Hrabec přivítal ji přes zuby a poslouchal její vzdechy na půl ucha a díval se na její slzy na půl oka. Byl nevrlý a nevlídný, ani jí neřekl, aby si sedla.

„Že prej ho máme vyplatit.“

„Kterej osel vám to naradil?“ utrl se Hrabec.

„Pan falář – krom jeho posvěcenej hlavy,“ odpověděla Beneška skoro šeptem.

„No, temu on nerozumí,“ řekl Hrabec mírněji.

A jako by chtěl zamazat příkré slovo a zamezit, aby babka ho nedonesla na faru, začal rozprávět vlídněji, chodil po světnici a zamýšlel se.

„A copak si u nás ani nesednete?“ pravil, jako by teprve nyní zpozoroval, že tetka stojí.

Hrabcová rada byla taková: Ať rodiče dají Petrovi připsat dům, ať jim doktor napíše vysvědčení, že jsou sešlí a práce neschopní, ať jim dá také starosta Chlup takové vysvědčení od obce, a s těmi doklady mohou prosit cestou milosti, aby Petr byl z vojny propuštěn.

Beneška byla v pátém nebi. Běhala jako kvočna na úřady, šla s mužem k doktorovi, požádala starostu, a po každé takové cestě přicházela k pantátovi vyřizovat, jak pochodila. Bývala by se Hrabcovi povídává babka zprotivila, kdyby Hrabec nebyl pojal plán v duchu, aby z té oštidavé historie také něco měl. Hrabec nikdy nic nedělal zadarmo. Bylo v létě roku 1850, když manželé Benešovi, díky pantátovi Hrabcovi, měli všechny dokumenty pohromadě a poslali je do Brna. V tu chvíli však byl také Hrabcův plán hotov a Beneška byla v desátém nebi, když pantáta Hrabec před ní svůj plán rozvinul. Dočká-li se toho štěstí, že jí Petra pustí z vojny, dočká se hned dvojího štěstí. Její zarmoucené srdce zaplesalo ponejprv od té doby, co Petra odvezli. Nosila plán pantátův v tajnosti a byla jak omámena. Ani muži svému se nespověřila, čím tak okřála a co nosí za lubem. Z boha člověk je ten pantáta Hrabec!

Hrabec měl tři dcery, synů neměl. Dvě dcery už vdal. Nejstarší, švitořivá Verunka, je s mužem svým v Praze na třetí rok a psává domů o svém štěstí. Druhá, Tekla, provdala se do dobrého domu v Kloboucích, také šťastně. Nejmladší dcerka, Anežka, je doma ještě, a byla by už na vdaj. Nespěchalo sice, ale Hrabec hleděl, aby už měl pokoj.

Ze svých dcer otec měl nejradši Verunku, švitořivou lichotku. I na Teklu rád myslívá, protože Tekla je pravá otcova krev – prudká, tvrdohlavá; když si vezme něco do hlavy, také to provede. Z poslední, Anežky, má malou radost. Není do rodu Hrabcová, zvítězila v ní selská krev matčina. Často

si při pohledu na Anežku vzpomínal, jak vedl před lety matku její k oltáři – tichou, oddanou, poslušnou dívku kobylyskou. Jak za svobodna chodila v kobylyských Dvorcích, tak zůstala podnes; nikdy nesvlekla ze sebe ani svých selských šatů, jen si je trochu poměštila, zůstala při svých mravech a zvycích, jak si je přinesla s sebou. A dcera je po matce – Kobylinka, selská děvčica, ne dcera Hrabcova.

Hrabec by byl rád dceru vydal. Co ustoupil po roce 1848 stranou (byl vlastně odvalen jako balvan z cesty), dům jeho býval prázdný. Hrabec byl poražen, odsouzen tichou nenávisť obyvatelů, a proto se zavíral jako na výměnku. Poslední dobou odprodal již i většinu polností, když se ceny ustálily po výkupu z robot a desátků. Jsa jako vyvržen z obce, nestýkal se ani se starými známými. Ani z panstva pavlovského a hodonského nikdo k němu nepřijížděl, tím méně z Klobouk, kde se objevili samí noví lidé při úřadech. V těchto okolnostech mu Beneška přišla zrovna do cesty. Má jediného syna, švarného chasníka; na jeho bláznovském kousku z mláďí, na tom výbuchu krve a trochu třeštění po hospodách, nu což by na tom záleželo. Anežka by si dobře sedla.

Teprve zjara roku 1851 došla do Brna bezpečná odpověď, že se k propuštění vojáka Petra Beneše z vojny svoluje, jenže nemůže býti propuštěn hned, protože leží ve Veroně ve špitále vojenském s těžkou zimnicí. Zprávou tou byl Hrabec stejně rozčilen jako rodiče Petrovi. I jeho zájmů se velice týkala.

To bylo řečí v dědině! Všady to věděli rychlostí blesku, že Petr Benešůj už by mohl být z vojny doma, kdyby neměl hodonky. Hanyškou Krátkých div nezalomcovala závráf, když to zaslechla. Smutně žila, co se z děvčice motýlka stala ženou – matkou. Měla krásného chlapečka a říkali mu po otcí Petříček. Co Petra odvedli na vojnu, hlásilo se o Hanyšku ženichů dost, evangelických chasníků z Brumovic, Morkůvek i Klobouk. Její oči mnohému uhranuly, a všichni byli by jí

odpustili její lásku k Petru Benešovi i její hřích. Ale ona je zamítla, čekala. Nebyla zlomena, byla z rodu tvrdého a pevného. Chodila však jako vtělený smutek. Hnědé oči její se zvětšily a zvážněly, ruměnc z tváří sice vymizel, ale polil je jakýsi bledý nádech jako měsíční svit. Když šla po vsi nebo do pole, kráčela jako mramorová socha, a přece ne socha studená a chladná, neboť vlekl se za ní pruh smutku a v sebe uzavřeného utrpení. Nikdo se nesehnul, aby po ní hodil posměchem nebo urážkou. Byla milá, pracovitá a krásná jako dřív. Jak byla nedotknutelná ve své dívčí nevinnosti, tak odzbrojovala nekalé jazyky jako matka nesoucí pevně, neplačtivě a neskrývavě svoje utrpení. Jak dospěla za ta dvě léta!

Dokud byl Petr na vojně, ani otec Krátký nelámal si hlavu, co se stane s Hanyškou. Smířil se s křížem, jež na něho poslal Bůh, smířil se s osudem Hanyščiným a bylo mu milované děvčice líto. Byl spokojen s tím, jak ona svůj hřích nesla. Rozhodnutí spočívalo v rukou Petrových, až se vrátí. Kdyby jeho matka svolila ke smíšenému sňatku, byl by se tomu podrobil i Krátký. Presbyterství sboru klobouckého složil napřed ze sebe, aby svou slabostí nebyl kamenem pohoršení druhým rodinám. I Krátký se oťrásl, když uslyšel, že se Petr vrátí.

Bylo již k podzimu a bylo podvečer, když Petra přivezl otec na voze z Brna, kam Petr přijel s transportem vysloužilých vojáků z italského bojiště. Matka Benešova doma omdlívala radostí i starý Beneš na voze veseleji bafčil, třebaš nic nemluvil. Na ten den se mnozí pamatovali, neboť z každého skoro domu v dědině, kudy vůz jel, vyběhl někdo mezi zahrádky dívat se, jak se Petr vrací z vojny. „Je přepadlej,“ byl obecný úsudek lidí, kteří mu viděli do obličeje, jak seděl vedle otce. Na ten den pamatovali se mnozí, třebaš nic neměli z návratu Petrova, protože to nebyl den veselý, nýbrž smutný, snad nejsmutnější z uplakaných dní prvního podzímku.

Nejvíce pamatovala na ten den Hanyška Krátkých, smutná děvčica. Věděla, že za svítání starý Beneš odjel s koňmi do Brna. Vyšla dopoledne na pole. Sama si našla zábarku k jakési práci, aby nebyla rodičům na očích, aby neviděly jejich staré oči, jak se ona třese a chvěje rozčilením. Bože, to byl den! Řídká bílá mlha roztáhla se nad poli jako tenounký závoj a tím závojem silo a mžilo na zem. Vítr byl sychravý a ochlazoval drobné kapečky, že bodaly do tváří a do rukou jako špendlíky. Zoraná černá pole, nasátá vodou, ležela těžce a bez ruchu jako mrtvá. Pod oblaky nebylo barvy; tam, kde slunce mělo zářit, prokmital světlejší kotouč, sotva znatelný, po veškeré ostatní obloze válel se však jako špinavý kouř v chumáčích. Zvuky také vymřely v širém okolí, kromě několika vran; slyšeti bylo jen ve stromech hvizd větru a tenký svist špendlíkových kapiček. Hrobové ticho, že Hanyšce připadalo, jako by měla jít po špičkách.

A v prsou ubohé vřela bouře. Nastřádaný smutek zápasil v ní s nadějemi, které se stavěly před ni jako bílé cudné lilie, a se vzpomínkami, jež voněly mateřídouškou a květem polních růží z oněch mezí, na kterých sedávala před třemi roky s Petrem. Mezi těmi polními růžemi a nad mateřídouškou rozhořela se její láska. Tady vyhledávala Petra a výskalo jí srdce, když spatřila třepetavý kosárek za jeho kloboukem. Potom přišel smutek. Veselý motýl si spálil křídla v žáru lásky, a jeho rány se nehojily. Čím jediné žilo vysychající a drásané srdce její, byl ten malý škvoreček, její dítě. Petr se neozval. Neměla tušení, že Petr jí psal z Itálie a že farář zabavil dopis jeho, když jej uviděl v rukou obecního posla, nosícího poštu, a odevzdal jej staré Benešce. (Ta si přečetla vzdechy Petrovy, zlostně zmuchlala psaní a hodila je do kamen.) Teď vyrůstají před Hanyškou nové naděje. Petr se vrátí. Ne naděje ohnivě a žhavě jeho milenky, nýbrž cudné jako bílé lilie, čistá touha po otci svého dítěte, která by měla být posvěcena sňatkem před Bohem i před lidmi.

Jak přišla na pole, nevěděla; co pracovala, na to nemyslela, a jak se vrátila při poledni domů, věděla nejmíň. Domáci rozuměli, co se v ní děje, proto jí přáli samoty a nevyrušovali jí ze zamyšlení. Chodila až do večera po domě jako němá, bála se vyjít i jen na dvůr, neboť se jí zdálo, kdyby zaslechla přijíždějící vůz do Benešova dvora, že by umřela z toho okamžiku. Čím více však se toho zvuku lekala, tím častěji slyšela hrčení kol, a pokaždé se v ní zatajil dech. „Ó, Petře, Petříčku, voňavý hřebíčku, jaks ty mně zavoněl v tom čirém polečku...“ Jak on jí sliboval: „Počkej, až budeš moja...“

Co by udělala v takové chvíli ona, kdyby byla Petrem? Seskočila by z vozu, jak bude přijíždět před dům, a rozběhla by se ne domů, ale ke Krátkým, a volala by celou cestou: „Hanyško, kde jsi, Hanyško moja?!“ Petr to neudělá, to věděla. Bude zpracován a postrašen, on je trochu nestálý, trochu třtina. Ale kdy přece přijde a kdy se na ni podívá?

Několik dní vstávala líhala Hanyška s touto otázkou v duši. Všecka její bytost byla napjatá až do nemoci. Zvíře chycené do želez nemohlo by se hůře trápit, očekávajíc buď vysvobození nebo smrt. Den ze dne umdlávala, napjaté struny ochabovaly, nedočkavost povolovala. Nikdo nepřišel a neřekl jí: „Hanyško smutná, nečekej a neraduj se, jsi prodána! Hanyško smutná, vymaž z paměti své vzpomínky na mateřidoušku a polní růže, které ti vonívaly na mezích, když jsi hledávala Petra. Hanyško smutná, věz, že bílé lilie tvých nadějí zvadly a jsou pošlapány. Hanyško smutná, budeš opět nosit a střádat na léta svůj žal z opuštěnosti, neboť Petr tě opustil.“ Neřekl jí to nikdo, sama to po několika dnech pochopila...

A všecko ostatní, co potom slyšela, bylo jí lhostejno. Narovnála se, byla z rodu tvrdého. Její hnědé oči ještě více potemněly a zvažněly a bledý nádech tváří jejích stal se průhlednějším. Ale svůj smutek hrdě nesla, bez jediné slzy a bez jediného postěžování.

Co ji mohlo zajímat, že Petr si vezme nejmladší Hrabcovu dceru Anežku? A co měla mluvit o tom, že svatba s Hrabcovou dcerou dostala se na buben celé dědiny?

Petra, toho švarného kdysi šohaje, mnohý by byl nyní nepoznal. Byl při svém návratu do Brumovic jako zlomen. Jako bez života, jako by se vracel z jiného světa. V útrapách otráveného mládí, v hořkosti nad skutkem kruté matky, v malomocných touhách po domově a zase kletbách na domov a k tomu v soužení vojenského života ztratil vůli, sílu i mládí. Vedlo se mu na vojně jako všem selským synkům nezvyklým štrapácím, kázni a nedostatku. A nakonec zlomila jej zimnice.

Seděl doma nyní jako bezvládné tělo, poslouchal matku jako ovce, a co mu nařekli, ke všemu přisvědčil. Stroj bez ducha. Nikdo ho neviděl ani na dvoře u koní, neřku na ulici v dědině.

Pozdvižení v obci, pro kterou byl tento román dvou mladých lidí rozrušující událostí, stalo se ještě větší a všeobecnější, když se do něho zamíchal kněz. Farář Vacek neměl tušení, co smluvil Hrabec s Beneškou. Proto se domníval, jakmile uslyšel, že se Petr vrátil, že mu nastává nové nebezpečství v církvi. Petr dojista vrátí se k nevěstě, soudil, a bude z toho sňatek v evangelickém kostele klobouckém. Aby toto nebezpečství odvrátil, připravil si pro nejbližší neděli takové kázání, jakého farníci ještě neslyšeli. Jeho rozvrh byl velmi vášnivý:

„Člověk přichází na svět, nevěda o tom ničeho,“ tak zdaleka páter Vacek začal; „později teprva dosáhne vědomí, že žije. Bez své vůle vstoupil do života: tajná jakási moc uvrhla jej na tuto zem, obdařivši ho schopnostmi, by se smáti a plakatí mohl.

Když je s to myslit, mimovolně tázati se musí: Co je to za podivnou moc, která mě do tohoto plačtivého údolí postavila? Kdo jí dal právo k tomu, by mě z nicoty a bezcitelnosti

povolala v život tolikerýma trampotama přeplněný? Co su? Žiju tady snáď proto jenom, abych oral a kopal, abych se nějakému řemeslu vyučil, abych si potřebnosti těla a rozkoše zaopatřil? Takový život by nestál za tu práci a namáhání a slzy a soužení. Na to mně mnohý z vás v Kristu shromážděných odpoví, jak to ví z katekizmusu: Ne pro tento viditelný, ale pro jiný, neviditelný svět jsme určeni. Toť na zemi jenom příprava pro vyšší život jest, který sobě zde ctnostným životem zasloužiti máme. Nebesa se otevřou ctnostnému a nepravost peklo pohltí.

Ale kdo nás poučuje a vede, abychom rozeznávali cestu úzkou, která vede k nebi, a cestu širokou, která vede k zatračení? Kristus Pán založil k tomu, odpovídám, zde na světě viditelnou církev a ta nás poučuje. Církev Kristova! Ale která jest ta pravá církev Kristova? Za církev Kristovu vydává se každá a je jich moc. Každá sebe chválí, každá si pravdu svého učení ze slov božích přivlastňuje a vyznavače jiné církve tupí a haní. Zmatek babylonský panuje, spory a hádky, a tož mnozí, aby pokoj měli, říkají: ‚A jděte mi, církev jako církev, víra jako víra, jenom když člověk řádným jest člověkem.‘ Tak já nesoudím. Já soudím, že se máme držet církve, která pošla z Boha. Buď pošly všechny církve z lidí nebo z Boha, nic třetího nestává. Jestli pošly všechny církve z lidí, tedy žádná za nic nestojí a nemožou být naším vůdcem a nemožou nám žádná blaženost věčnou zaručit. Lidé nebem nevládnou, tedy mně ho také, kdyby mně ho i slibovali, dáti nemožou. Jestli pošly ale všechny církve z Boha – tedy Bůh sám je původcem těch babylonských zmatků, roztržek a svárů, čehož pomyslit se hrozí duch můj a váš jistě také. Ty zmatky nedělá Bůh, an by nápotom láskou neskončenou a svatostí svrchovanou býti nemohl. Kdyby všechny církve z Boha pocházely, tedy by pravda bylo: Církev jako církev, je to jedno, žiju-li v pravdě nebo v bludu. Naštěstí víme z Písma svatého, že Bůh založil jedinou církev, a to je katolická, a z dějepisu

víme, že ty druhé církve jsou z lidí, to jest z ďábla. My víme, že zakladatel té jedné víry byl prostopášný, pyšný mnich Luther, který utekl z kláštera a oženil se se svou Kateřinou – –“

A od tohoto okamžiku zbrunátněla tvář knězova, oči jeho začaly metat blesky na shromáždění věřících, jeho hlas hřímal a jeho pěst dopadala na římsu kazatelny. Tu začalo to pravé, co měl v úmyslu farníkům svým dnes říci. Hlavní myšlenky druhé polovičky kázání postupovaly v takovém pořadí:

„Církev evangelickou založil Luther. Nebyl Bůh ani svatý. Protestantský kazatel J. C. Lavater vyznává: ‚Katolíci mají svaté, my nemáme žádné; aspoň ne takové, jakých katolíci mají.‘ ‚Luther nebyl žádným svatým,‘ – píše evangelický profesor Kern (Orthosophisches Denkmal 1825) a Ancillon, spisovatel protestantský, dí: ‚Lutherovo jednání pocházelo více z naruživosti než z rozumného promyšlení.‘ K čemuž král pruský Bedřich II., sám nejvyšší papež evangelíků, dokládá: ‚Nesmíme myslet, že by Luther a Kalvín zvláštní hlavy byli bývali. Jest to se zakladateli sekt jako s vyslanci; zdaří se to prostředním hlavám, jen když prospěšné výminky navrhnou.‘ A tak ti pobloudilí, v Kristu shromáždění, kteří se evangelíci nazývají, to jsou lidé bludní. Oni se spustili Boha, zradili víru otců svých a přidrželi se Husa. A když povstal Luther a Kalvín, přidrželi se zase Luthera a Kalvína – lidí, ne Boha. A proč Luthera? Protože on učil a založil nový článek víry: ‚Víra jediné bez všelikých dobrých skutků spasí.‘ A tak dal svým přívržencům heslo: ‚Věř pevně a hřeš zjevně; víra ta, že Kristus za tvé hříchy zadost učinil, spasí tě i bez všelikých dobrých skutků.‘ To ta luteránská víra dovoluje; a proto moc lidí radši za Lutherem než za Kristem půjde.

Ó v Kristu shromáždění! Každá obec nešťastná je, která má mezi sebou jinověrce. Nešťastná, neboť má v sobě nakažlivý mor. Vy, matky křesťanské, budete jednou počet klást

před soudem božím, jak jste hlídaly svých synů a dcer, aby nepřišli v místa nepravosti. Víme to ze zkušenosti; nejedna ta děvka z druhé strany střílí očima po katolických chlapcích, ba nejedna běhá do polí za hodným chlapcem, až ho svede. A její rodiče jí nezakazují, snad to schvalují a snad ji tajně navedli, aby sváděla do jejich maličkého ovčince, aby ho větším udělali a mohli se s nama rovnat. A potom jsou sváry, zmatky a neštěstí v rodinách, a potom jsou manželství nešťastná, děti nešťastné a rodiče nešťastní, pláč a skřípání zubů.

Kletba na vás a na vaše děti, kteří jste rodiče krátkozrací a spouštíte se jediné víry, která je založena na skále Petrově. ‚Pestis eram vivans, moriens ero mors tua, papa‘ – napsal vzdorovitý Luther. To jest: ‚Zaživa jsem ti byl morem, po smrti budu smrtí tvou, papeži!‘ A hle, více jak tři sta let od té doby uplynulo, a kde je Luther se svou církví? A kde jest on sám? A moc papežova pevnější jest a jest v pěti dílech světa, ana tehdáž byla jenom ve třech, protože za časů Lutherových Amerika sotva objevena byla a o Austrálii se ještě ani nevědělo. To je ta skála a brány pekelné ji nepřemoužou! Amen.“

„Dejž to Pánbůh nebeskej,“ odpovědělo tiše shromáždění. A farář Vacek uděloval požehnání a četl obvyklé ohlášky. V jedněch byla malá dušička, když slyšeli o trestech a hrůzách pekelných, jiní zapomněli na všechno jiné a obírali se jen Hanyškou, na niž padala slova knězova, jako by ji kamenoval; těm, kteří byli nejusedlejší, připadalo, že toto všechno nemá být, že to není slovo boží, které nás učí, že každý člověk je náš bližní, i Žid, i helvít, i pohan.

„Ale nabrúsil si na ně!“ vyhrklo z Vašiny cestou z kostela.

„Ja co, bójí se, že mu uteče masná svatba,“ odpíral Bacháček.

„Aji já myslím, že je to nepatřící věc. Člověk si může dr-

žet svoje a nemosí druhých hanět,“ přidával se k němu starosta Chlup.

„Učenej šak je,“ bránil se Vašina. „Co on téj latiny ví a co knížek přeříkal.“

„Učenej, učenej,“ ježil se Bacháček. „A rozuměls temu brebencování? To si může nechat.“

To velice vážilo, že starosta mluvil proti faráři v této věci. Roznesl se dost brzo výrok jeho mezi sedláky, a proto většina buď střízlivě posuzovala hromy a blesky farářovy, nebo dokonce na to reptala, že zdvívá pohoršení v obci. Rozčilení a popuzení proti helvítům zapustilo však kořeny mezi drobnými lidmi a modličkáři, a bylo se obávat, že by při nějaké příležitosti mohli ukázat, jak oni tomu kázání rozumějí...

Toto farářovo kázání – to byl konec Hanyščiny písň Šalomounovy. Hrubý a drsný překlad Písň písni do řeči naší, do jazyka srozumitelného vesnici slovácké. Píseň zapadla do trní a bodláčí, a Hanyšce Krátkých zůstal jen chlapeček a oči pro pláč, kdyby byla mohla vůbec plakat. „Ani vody mnohé nemohly by uhasit tohoto milování, aniž řeky ho zatopí“ – myslívala si podle té písň Šalomouna krále; ale na dědině chodí život jinak nežli na horách Libánu, na horách Beter a v údolích, kde kvetou růže sáronské.

BĚDA TOMU, SKRZE KOHO POHORŠENÍ...

Byl to škaředý podzim toho roku 1851.

Podzimek přinášívá vždycky na slovácké dědiny propasti bláta. Lidé tápají v něm těžce, neboť „slovenky“ zabořují se div ne po kolena. Slavné bláto! Ve Štarvičkách utonul prý uprostřed dědiny kyrysar i s koněm, když tam vojáci leželi.

A tehdejší podzimek byl jeden z nejblátivějších. Pro středkem dědiny probíhá široká cesta-necesta, plná prachu v čas sucha a plná bláta, když začnou deště. Když si v létě chlupci v dědině hrají a na některém konci zdvihnou nohama prach, lidé v polích se až uleknou, zdali v dědině nehoří. A na podzim zase prohlubně bláta, a bláto těžké jak olovo, že se vůz zařeže někde po loukotě a pěti páry koní aby se vytahoval.

Pro bláto i život na dědině bývá mdlý. Kdo nemusí, ne vychází ven. Jenom sem tam oživuje dědinu skřípot kol a plískanice bláta, jede-li vůz po tvrdém, a klení vězících pacholků, když vůz uvázl.

Z polí zčernalých vane do dědiny zápach podobný vlhkému zápachu hřbitovnímu, což zvyšuje dojem smutku.

Když se svečeřívá, umlkne i poslední zvuk ve vsi. Vítr prohazuje slaměné došky na střechách chalup a hvízdá někde vikýřem tak pronikavě, jako hvízdává ovčák na psy. Ani mládenci nepostávají u zahrádek s děvčaty. Vidí-li sousedé okny přecházet někoho po dědině, znamená to, že se děje něco neobyčejného. Napínají uši a hádají.

Proto neušlo jejich pozornosti, že jedno pozdní odpůldne Krátký šel dědinou nahoru jako nastrojen, za dlouhou dobu se vracel a že z několika evangelických domů vycházeli za šera již hospodáři a sbírali se těžkým blátem ke Krátkému.

U Krátkého skutečně byla schůze předních osob církve. Za stolem posedala řada sousedů, a starý Krátký, pokojný a důstojný, odvazoval si sváteční šátek z krku a odkládal polosváteční šaty. Z rodiny Krátkých seděla na lavici u kamen jenom Krátká; dětí nebylo ve světnici.

Sousedé dychtivě upírali oči na Krátkého, jenž v přestávkách vypravoval o přivítání, překvapení, návštěvě – –

„Ukázal mně na legátku, a řekl: ‚Sednite si, pane Krátký.‘ Sedl jsem si.“

„Ná, s jakú začal?“ přerušil Krátkého nedočkavě jeden ze sousedů.

„Povídá: ‚Co jste mi přinesl, pane Krátký?‘

Já na to: Nic nepřinesl, radši bych chtěl odnést, důstojný pane, nejradši dobrou vůlu. A už sem začal. Pane faláři, povídám, vy ste měli uplynulú nedělu kázání. Je toho plná dědina, víme všecko. Vy ste doráželi na našu stránku, že jako my sme odpadlíci od církve, kacíři a synové ďábła, kteří zapřeli víru otců svojich. Tak se nám to doneslo a já vím, že to bylo pro to neštěstí, které Hospodin poslal na moje šediny.“

„A falář?“ opět vyrušil onen nedočkavec.

„Byl trochu zaraženej a čekal, až domluví. Ale viděl jsem, jak měnil barvu. No, já sem mluvil dál, že jako neměl by strkat na nás psí hlavu, že v naší ubci, co staří lidi pama-tují, nikdá nebylo svárů a pohoršení pro víru. Súsed se susedem se snášel a děti chodily do jedneš školy a neubližovalo se nikemu, až přišel on do Brumovic. Teho křiku předtým ani z naší stránky, ani z vašej stránky, pane faláři, nebyvalo, pravil jsem.“

Ale nejvčec nás bolí, že ste nás nařkli před starýma i mladýma, že my evangelíci sme zapřeli víru otců svojich a že

víra naša nejni z Boha, leč z lidí, a to špatných. Kterú víru otců sme zapřeli, velebný pane? otázal jsem se.

„Svatou církev katolickou, toť jisto.“

Ná, hleďte, řekl jsem já a otevřel Historii o těžkých protivensvích církve české. Víra otců našich bývala rozdílná v každé době; v některých dobách otcové naši mívali aji více věr. Čechové staří – a my Moravci taky sme podle původu Čechové – byli v modlářství pohřženi a byli pohané bez pravého Boha. „Ale roku 894“ – ukázal sem do knihy – „kníže Bořivoj hostem byv u Svatopluka, moravského krále, divným božím řízením známosti Kristovy nabyt, ale ihned tam na Velehradě 23. dne měsíce června s třiceti vývodami (aneb vládkami) křest svatý přijav, s radostí domů se navrátil.“ Potom obrátil sem na kapitolu pátú a vykládal sem, že Moravani víru svatú přijali od Řekův a teprve později biskup římský neboli pápež nad Čechy panovati chcel a nutil je: aby latinského místo slovanského jazyka při službách božích užívali, aby se kněží neženili, a brzo potem, aby večeru Páně pod jednu užívali, jak o tem učí Ján Amos Komenský. Takovou víru, jakú Moravané přijali, že mají Slovani jinší – Rusi, Bulhaři, Srbi. Potom vystúpil Ján Hus, mučedlník, a lid český přidal se k němu. Tehdová víra otců našich byla víra Husova, kterýho vaša stránka nazývá kacířem, přidal sem. Po Husovi rozkvetla jednota bratří českých a moravských a mnozí přidrželi se Martina Luthera a Kalvína, takže enom malá částka lidu českýho slúžila Bohu podle způsobů římských. Teprve když Bůh trestal otce naše ukrutně na Bílej hoře, když pomínuly církve české a utekly do vyhnanství, jak v téjto knížečce – ukázal jsem Kšaft umírající matky jednoty bratrské – se učíme, zvítězila a rozmnožila se vaša stránka. Ale proto přece nemožete říkat o nás, pane faláři, že my sme se zpronevěřili víře otců našich. A že máme být proto zatraceni.“

Oči sousedů s pýchou spočinuly na tváři Krátkého, když ustal.

„Máte ještě něco?“ ptal se falář, když sem zastrčil knížky do kapse.

Mám, a sice tú hlavní věc, pro kterou sem přišel. My evangelíci sme se usnesli, že vás, velebný pane, budem žalovat pro rušení našeho náboženství. Kazatedlnica je svobodná, já vím, ale nejni dovolený přecej, co vy si trůfáte, – zlořečit!

A já za sebe, přidal sem, já za sebe nebudu žalovat pro náboženství, ale pro urážku svej cti.

Zestarál sem v poctivosti v tejto ubci, a nebudu trpět, aby někdo házel po mně blátem, že moja nešťasná dcerka běhala za katolickým chlapcem snád' z mýho návodu.

Falář, jak sem viděl, chcel napřed neco jinýho povídat, připravoval si, myslím, dlúhú řeč o náboženstvju a víře. Jak sem ale zavadil o túto věc, zasej rychle změnil barvu a byl, jako by ho opařil. Začal mě ujišťovat, že každá strana si máme nechat svý, on že by mně vypověděl historii našej víry jináč a že by taky měl pravdu. A co se tej dcery mej týká, však že on žádnýho nemenoval a žádněj mu nemože dokázat, že mluvil o mně a mej dceři.

Ale, jářku, já mám na to svědků. Vy ste o tech nešťasných děckách mluvili, pane faláři, aji mimová kostel. Aji mezi lidma dali ste se slyšet, že běhala za Petrem, aby ho svedla. Copak se takový věci nestávají aji naopak? Či se nepamatujete, že Rozína Páleníková jela už na zdavky do našej klobúckej církve a utekla od kostela za katolickým chasníkem na Lutrýnky, kde on při cestě oral, aby ho nevěsta viděla? To mohlo byt? To ste neříkali, že Ráčkůj chasník ju sváděl? A vy ste hrozili: „Jak já včil Krátkým shodím hřebínek...“

Jemu spadl hřebínek po tejto mej řeči. Na to nebyl připravenej, co já všecko vím. Byl krotkej a začal sem tam, že se lidom nesmí všecko věřit, co oni přidávají a přejinačú. On prej si mě moc váží, aji druhých evangelíků, že sme spořádaní hospodáři, ale prej úřad jeho mu někdy ukládá povinnosti,

že mosí proti svéj vůli říct ostrý slovo. Přiznává prej se, že se snáď unáhlil, ale že se to věckrát nestane. Přál by si, abychme se rozešli jako přáteli. Súdít, abych se nesúdil, že mně to dobře radí, protože jeho žádnej súd neodsúdí; že rok 1848 už je přeč.

Ešče mám neco, řekl sem a vytahoval sem rozsudek Bednáříkůj.

,To si nechme napodruhé,‘ přerušil mě farář; bylo vidět, že by se mě už rád zbavil.

Ne tak, řekl jsem, vyperme to najednú. Vy, velebný pane, v techto časech moc si protivá nám trífáte. Ale my snášet nebudem nic. Vy ste zas Václava Bednáříka žalovali pro rušení vašeho náboženství. Napřed Bulu, včil Bednáříka, že neklekl, když ste šli k nemocným přes pole. A súd ho neodsúdil, protože Bednářík řekl: ‚Já sem kopal na poli zádama k cestě, a když sem slyšel zacinkat, myslel sem si, že nějaký hříbě má na krku zvoneček. Proto sem se ani neobrátil.‘ Súd uznal, že my evangelíci klekat nemosíme. A vy ste začali teda z jinýho konca, začali ste na nás štvát lidi jako na psy.

,Tak já vám, pane Krátký, svú ruku na to dávám, že už ode mne neuslyšíte křivýho slova.‘

Co sem měl dělat? Myslel sem si, jak ty čase se začínajú obracet, že by ho snáď opravdu žádnej súd neodsúdil. A tož sem ten smír přijal. Povídal sem mu:

Šak pro tú dobrou vůlu sem přišel. Spánembohem!“

Sousedé byli spokojeni s výsledkem Krátkého návštěvy na katolické faře. Rozprávěli vážně ještě o podrobnostech, venkoncem však uznávali, že smířlivostí spíše se docílí pokoje v obci. Farář přece snad bude zastrašen. Poněvadž se u Krátkých chystali k večeri, sousedé se na besedě dlouho nemeškali a společně odešli. Doma vypravovali, jak starý Krátký pořídil.

Byl-li kdo ještě víc proti faráři Vackovi popuzen, byl to pantáta Hrabec. Jemu bylo svrchovaně nevhod, že farář his-

torii Petra Beneše tak rozšlapával a rozmazával. Farář neměl tušení, jak daleko dospělo vyjednávání mezi ním a starou Beneškou. Za těch okolností bylo třeba pro hladší dokončení celé historie, aby Krátký nebyl štván a rozbolňován. Hrabec se bál zatvrzelosti Krátkého. Proto v duchu lál farář a veřejně mluvil o něm jako o hloupém chlapisku (krom jeho posvěcené hlavy), který strká prsty, kam mu nepatří.

Ať bylo jak bylo, Hrabec vzal na sebe úlohu, že bude prostředkovat mezi rodinou Benešovou a Krátkých. Spěchalo to. Železo se musilo kout, dokud bylo žhavé. Kdyby byl měl přejít dědinu po rozpálených plotnách, nebyla by mu ta cesta tak trapná jako navštívit Krátkého, aby s ním osobně začal jednat. A přece musil ke Krátkému jít. Šel a jednal. Dojednal, že Petr Beneš uloží na chlapečka tisíc rýnských ve stříbře do sirotčí pokladny a ty mu budou vyplaceny v čas plnoletí i s úroky. Kdyby věku nedožil, aby peníze připadly matce chlapečkově.

Krátký zpočátku doufal, že Petr přijde... ať s vůlí nebo proti vůli své matky. Krátký byl by hned přistoupil i na sňatek smíšený, aby totiž každá strana zůstala při svém náboženství a synové aby šli po otci, děvčata po matce, dá-li jim Bůh děti. Právě ten případ, jež připomenul farář Vackovi, smířoval ho s takovým rozřešením. Rozina Páleníková, evangelička, jela již na svatbu do klobouckého kostela s ženichem svým evangelickým, Fialou. Ale utekla od kostela, když svatebčané slezli z vozu a rodiče se zabavovali nějakým řízením v zákristii. A běžela rovnou na Lutrýnky, kde oral Tomáš Ráčkův, syn fojtíka Ráčka, kterého milovala. On v den svatby vyjel na pole, aby nevěsta musila mimo něho jet a vidět ho. Když od něho upustit nechtěla, podložili se rodiče její a svolili k sňatku. Stalo se asi před patnácti lety, už za faráře Vacka, a manželství je šťastné až radost. Pánubohu poručeno, myslil si Krátký. Když Petr však nepřicházel, Krátký strojí se užuž, že sám zajde k rodičům jeho promlu-

vit moudré slovo s nimi. Bylo mu žal o dceru. Hanyška umírala žalem a otec jí rozuměl. Zavírala se před lidmi a doma někde ve chlévě zalívala slzami ztracenou, pošlapanou lásku. Otec ani matka nemohli hledět na její trápení. Než jakmile se mezi oba domy vložil pantáta Hrabec, Krátký odevzdal ihned věc do vůle boží. Kam Hrabec šlápne, tam tráva neroste. A proto přistoupil na návrh, aby na Petříčka uložil otec jeho tisíc rýnských ve stříbře do sirotčí pokladny. Srdce mu krvácelo, a bylo začas pozorovat, že se ohnul ještě víc a že mu vlasy začaly bělet.

Petr Beneš byl doma sotva několik neděl a měl svatbu s Anežkou Hrabcovou, se kterou jej rodiče svedli jen jednou jedinkrát, co byl z vojny doma. Což, oba mladí lidé se znali, vždyť také chodili spolu do školy a vídali se i později. Náklonnosti však k sobě nepocítili dříve; Petr měl Hanyšku a Hrabcova Anežka málo chodila k muzikám. Byla i trochu kuchyňka a nerada se pouštěla maminčiny sukně, i trochu se nesla nad selský stav, třebaš otci připadala selskou. A nyní jeden večer, který smutný ženich proseděl s nemluvnou nevěstou u Hrabců, měl stačit na sblížení a splynutí mladých duší. Byla však přece svatba.

Za všechnu tu dobu Petr ani Hanyšky, ani nikoho z rodičů jejích neviděl. Mezi dvory obou domů stála už vysoká zeď, každý dům měl svou studni pro sebe za zdí... Je pravda, každým dnem, co byl doma, Petr neuvědomoval si víc a víc svůj stav. Ale na jeho hlavě ležely mrákoty, jako by měl mozek sevřený a přitlačený fošnami. Ozývalo se nesměle svědomí jeho, šel však na námluvy k cizím a chystal se k svatbě. Přišla jasná chvíle, kdy si Hanyšku spatřit i přál, a zase se toho okamžiku lekal jako potrestaný kluk. Snad by ji aspoň měl odprosit a ona by snad odpustila, když on se musí podložit rodičům! Ale což kdyby se opakovalo s ním, co se mu stalo tehdy... po námluvách u Jordáňů? Soužení začalo by znova, tělo bez duše, nemá odvahy...

Byl druhý den po svatbě. Bydlel s ženou svou sám v domě, staří uhnuli do výměnky. Nebylo jediné chybičky, které by byl zpozoroval na dceři Hrabcově, vyjma že si byli cizí. A zrovna tak Anežka z poslušnosti k otci svému stala se Benešovou ženou, vpravovala se do hospodářství v novém domě a doufala, že všechno to, Bůh dá, povede k dobrému.

V domě už se začalo trochu pracovat, po svatbě už bylo uklizeno.

Začali jen hravou práci v lese, neboť byl to poslední den v týdnu a po svatbě všichni ještě trochu vyspávali, i nádeníci; a že pracovali, bylo jen, aby se neřeklo. Petr zapráhl tak o přesnídávkách a vyjel humnem do lesa pro krbály a trochu klestí. Seděl hluboce v košině a cosi mu nedalo, musil se podívat do sousedova humna. Zachvěl se bázní, aby náhodou nezahlédl Hanyšku. Z domu jel rád. Byl by rád na chvíli o samotě býval, aby si oddechl, aby strásl ze sebe všechnu dosavadní úzkost, aby si rozmyslil a vyložil, co se s ním děje a proč na něho všechno doma padá. Ač humno jde do kopce, pošvihoval koně netrpělivě, ani nevěda o tom.

Jak jel humnem, vracely se mu do hlavy vzpomínky i nejmenší podrobnosti, na které si tolik let nevzpomněl, až dnes. Jakési teplo zahřívalo mu srdce, když myslel na to, jak lozil pod plot, jak chodil s Hanyškou do školy, jak jí tahával vodu ze studně a ona přibíhala za ním na pole... Když si připamatoval divné opojení v hospodě v onu masopustní neděli, vířil mu zmatený tanec v hlavě, jako by se to bylo přihodilo včera. Klapání kol a vrzání vozu hrálo celé nápěvy...

Čím více se bránil vzpomínkám a chtěl jim ujetí – proto snad pořád švihal na koně bičem –, tím více dorážely na něho jako podrážděné vosy.

Zamyšlen vyjel z dědiny a zamyšlen přijel do lesa.

Nádeníci ještě neměli klestí nasekáno. A poněvadž hospodář, Petr, neměl ani klučnice, ani sekery, a nemohl jim pomáhat, odešel od nich a zašel si do cesty a rozhlížel se od

selských Ochozí k panskému lesu, aby se potoulal a podíval po známých místech. Kus panského lesa bylo letos vysekáno a dříví složeno. To pozoroval Petr, ubíraje se k panské boudě v seči, kde slyšel hajné. Z boudy se valil sloup dýmu. Patrně tam byla společnost. Chtěl si zajít v jinou stranu, nebylo mu do řeči, proto se obrátil.

Když se přiblížil poslední Ochoze selské – byla to Ochoza tchána jeho Hrabce –, zaslechl ženské hlasy. Neviděl, kdo mluvil a kolik jich tu bylo. Hovořily za velkou hromadou suchého dříví, svázaného v otýpky, a hovořily velice živě a hlasitě. Petr zaslechl konec jakési události, které nerozuměl, ale dvakrát slyšel říci: „Krátkých zmrhalka.“ Bodlo ho u srdce. Tak říkali v dědině Hanyšce. Stanul jako přimrazen. A zatím kterási z bab již zase vysokým hlasem vypravovala:

„– – – A tak vám v pondělí – ten deň před svatbú – chlapeček si hrál u zahrádek před domem. Šli sme z kostela. To víte, takovýho děcka každej si všimne. A je vám to taky chlapeček jako z vosku, jako malovanej. A když se tak hrá, tož mu povídám:

Petříčku, co děláš?

„Dům,“ povídá chlapec. Už vám pěkně žvatle a oči má rozumný jako starej člověk.

A co dělajú maminka, Petříčku?

„Sijú novú kosulku.“

A kemu, Petříčku?

„Ja, mně.“

A nač, dítě?

„Půjdu zejtna na svatbu.“

A na čí, Petříčku?

„Na tatínkovu, belú si Hlabcovu Anezku.“

To jste měly, ženy, vidět. Všecky nás hned slze polily, dyž to dítě tak žvatlalo. Nekde to, chuderka, slyšelo a nevědělo, co povídá...“

Petr slyšel každé slovo a zůstal, jako by přirostl k zemi. Stojí za nízkým prořídłym křovím, bál se pohnout, aby ho některá z ženských nezahlídla. Proklínal tento okamžik, kdy zašel k Ochoze Hrabcově, kdy zaslechl ženský hlas, kdy se dověděl, co v obci o něm vypravují. Jako zloděj couval tiše od Ochozy a potom chvátal hluboko do lesa v končiny, kde se sice neznal, ale ani se nestaral, kam chvátá.

Všechna minulost stála mu rázem před očima.

Hnal se lesem, nevybíraje cesty ani pěšinky. Suché listí pod nohama šustělo, klestí praskalo; haluze a ostré pahýly chytaly mu šaty a šlehaly mu přes obličej, jako by běhal na vojně ulicí. Petr se však urputně prodíral houštím, slepě se pouštěl vpravo vlevo s hlavou sklopenou a očima podběhlýma.

Kam uprchneš před sebou samým?

Když pojednou na kraji lesa pozdvihl hlavu, poznal, že stojí u Bojanovic. Viděl bojanovský kostelík se šindelovou střechou před sebou, vlevo nad Němčičkami povětrňák. Obrátil se a zase zmizel v lese. V lese bylo mu volněji nežli na kraji otevřené krajiny, odkud na něho zelo tisíc očí. Nebylo sice vidět v poli člověka, ale Petrovi bylo, jako by na něm lpěly oči celého světa.

V lese byl poněkud skryt před „světem“. Les ohlušoval poněkud výkřiky jeho srdce, aby jich sám neslyšel. Chřest klestí pod nohama a tření větve o větev, jimiž zmítal zimravý vítr, působily naň konejšivěji. Octl se na mýtině. Trnul opět v takovém otevřeném prostranství, že tam z toho kouta vyskočí baba, tam potká člověka, který se naň ušklibne a ukáže naň prstem. Palčivá bolest vysušila mu hrdlo a stáhla mu chřtán, ježž marně snažil se ovlažovati hořkými slinami; ani těch neměl. A prsa mu něco svíralo jako železnými pruty, takže si nemohl oddechnout. Tak prchal a bloudil několik hodin, drán lesem a drán svědomím.

A přece neprchl, neskryl se.

Už mu nyní bylo všechno jasno, čeho po svém návratu neviděl; už také věděl, co neměl dělat a co bylo jeho povinností.

Byl by býval rád, aby ho země přikryla. Země však ani les nemohly utlumit křik svědomí, jež se probudilo v něm klebetami žen v Hrabcově Ochoze. Vzpomínka za vzpomínkou hnala se mu do hlavy, ač chtěl řetěz jich přetrhnouti. Představoval si schválně, jak žena jeho chodí po dvoře, dovaňuje oběd a hledí již na hodiny... již je zajisté po poledni... Ale nežli si mohl být vědom, jak se to stalo, že tu bloudí a že není doma, již myšlenky jeho toulaly se po susedově humně... viděl v něm mihnouti se červený turecký šátek, a hned zase batolil se před ním kučeravý chlapeček a upíral na Petra velké dětské oči...: „Půjde na tatínkovu svatbu.“ Vedlo se Petrovi, když chtěl zastavit vtíravé zahanbující vzpomínky, jako člověku, jenž zdvíhá klubko za odmotanou nit.

Když se zase rozhlížel, poznal, že je nad Morkůvky, neboť viděl na polehradský les a na kloboucké vrchy. Připomněl si své koně, stojící v lese, a jistě udivené řeči svých nádeníků, kteří se ho nemohou dočkat... Někteří vyšli ho snad i hledat — — Co řekne? Klopýtl prudce o pařez a padl na ruce. Jako by úraz ten byl i jeho srdcem otrásl: položil se na zem, postlanou dubovým listem, zabořil hlavu do rukou a bolestně zasténal: „Bože můj, co jsem to udělal!“ Plakat nemohl, hrdlo se mu zúžilo, až se dusil. Zalomcoval sebou křečovitě, štkal a štkal. A potom zase ležel jako mrtvý, jenž dobojoval poslední zápas — —

Slunce plížilo se tajemně za šedými podzimními mraky a odplížilo se veliký kus odprostřed oblohy k západu. Křovím svištěl pronikavější vítr, sychravý a vlhký. Občas písklo vzdálené ptáče, zadupal lesní králík a zašustěly nad hlavou vrány. Hodina míjela za hodinou, minulo jich mnoho. Pojednou ozvaly se ostré kroky. Dvě Líšeňky šly tudy lesem se skrošňami na zádech. Petr procitl a znamenal, že leží blízko

stezky. Nežli se však mohl probrat a zdvihnout, jedna z kuřenčářek vykřikla:

„Chlap!“

Petr se zdvihl a odskočil. Líšeňky ustrnulé v prvním leknutí jinak nemyslyly, nežli že to zloděj kryl se v listí.

Když se Petr vrátil ke své Ochoze, již bylo asi k páté hodině společně a silně se tmělo. Nalezl les prázdný a na cestě hluboce vyryté koleje, což bylo znamením, že nádeníci, nemohouce se hospodáře dočkati, naložili otýpky na vůz a vezli je bez něho domů.

Večerní les Petra strašil. Šířily se v něm šedé stíny, v nichž se Petrovi před očima hemžilo plno skřítků a duchů, hopkovalo tisíce neznámých zvířat a míhali se hadi, – a zatím si to vítr hrál s lískovým proutím, jež se dotýkalo, šeptalo a chřestilo... Petra rozrážela i zima, až se třásl.

To chřestění Petra pohánělo z lesa; když sběhl do Žlebu a měl les za sebou, oddechl si volněji. Ve Žlebě opět vyrostla před jeho zraky žena jeho, uslzená a nešťastná...

Uslzená a nešťastná! Viděl jasně domácí dvůr, sklíčenou ženu, jež pobíhá netrpělivě od vrat ke dveřím vyhlídat a chvílemi tázavě upírá oči k výměnku, kam se odstěhovali Petrovi rodiče...

Petr netušil, že tak bylo skutečně a že viděl před sebou obraz opravdu uslzené Anežky. Ona netrpělivě popravovala a již od oběda tázavě upírala oči na výměnek... Ale místo odpovědi viděla u okna tatínka Beneše, jenž si ve svatém pokoji pokuřoval, kdežto maminka Benešova kutila kdesi po dědině. Starý Beneš si toho ani nepovšiml, že dnes Petra od rána neviděl a že „nevěsta“ je nepokojná, že není, jak se říká, svá...

Zrána bylo i Anežce volněji, když Petr odjel a ona zůstala o samotě. Všechno, co se poslední dni s ní stalo, přeletělo jako vichr. Vichr ten uchvátil ji na křídla a nesl od ohlášek ke svatbě tak chvatně, že nebylo kdy ani rozmýšlet. Otcova přísná tvář, pevná vůle a určitý rozkaz nedaly jí, aby se roz-

pakovala. Všechno kvapilo ráz na ráz... Dnes je Benešovou ženou, nač za svobodna ani nepomyslela. Když vařila oběd, postávala zamyšlena před praskajícím ohniskem a přemýšlela o sobě. Muž její, Petr, nebyl jí protivný, ač nemohla říci, že by ho milovala. Srdce její chytlo se kdysi na podobu šohaje z podsedka, jenž jí nevypadl z mysli; ale ona podobu tu pochovala tajně v srdci svém... Zapomene-li naň či nezapomene, hodnou ženou Petrovou chtěla se stát a poručit si... Bolelo ji jen pomyšlení na Hanyšku Krátkých, které se stala docela i sousedkou. Hanyška byla o nějaký rok mladší a nebývaly spolu ani kamarádky, ač se dobře snášely, kdykoliv se přihodilo. Mluvily spolu upřímně, když vedle sebe stály u muziky. Anežke bývalo Hanyšky i srdečně líto, když Petra odvedli na vojnu a když na nešťastnou helvítku, jež nosila synáčka na rukou, lidé ukazovali prstem... A nyní sama jí Petra přebrala... Trochu se styděla...

Když bylo poledne, oběd byl hotov. Mladá žena přistrojila na stůl, připravila talíře a lžíce a netrpělivě chodila se dívat na hodiny do světnice. Byla jedna hodina společne a jídlo již bylo vysmahlé. Anežka poslouchala u dveří, nezaslechne-li klapání vozu. A za půl hodiny zase vyšla se podívat před dům, nehrčí-li vůz od dolního konce dědiny. Zamyšlena otevřela branku ve vratech pod kůlnou a vyšla do dědiny.

Zrovna v tom okamžiku však stála na chodníku, sotva dva kroky od ní, u zahrádek Krátkých mladá, čistě oblečená ženička, vedoucí za ruku chlapečka, řekl bys asi tříletého. Chlapeček uviděl mladou Benešku nejdříve a zatáhl za sukni matku, která by nebyla pozdvihla očí, když slyšela dvířka vrznout.

Obě ženské zkameněly. Ponejprv stály sobě tváří v tvář nešťastné sokyně. Helvítko ihned bledla, hned se rděla, mladou Benešku polil ledový, mrazivý stud. Hleděly na sebe mlčky, bez pozdravení, jen chlapeček něco žvatlal matce a nedal se másti přítomností cizí ženské.

V těchto nevýslovných rozpacích Hanyška sehnula se k svému synáčkovi a pravila, ukazujíc mu na mladou Benešku:

„Vidíš, Petříčku, to sú ta tetička, co ti vzali tatínka.“

Chlapec vyvalil dětské své oči.

„Včil bývajú vedlé nás,“ pokračovala matka.

Chlapec nerozuměl a zpytavě hleděl hned na matku, hned na mladou Benešku.

Beneška nevěděla, co říci. Zvlhly jí oči a v rozpacích si shrnovala rukávy své marinky, jež od vaření měla ohrnuty. Hleděla víc na chlapce než na matku a viděla věrnou podobu svého muže. Po chvílce se teprve vzpomatovala a pravila k dítěti:

„Nic to, Petříčku, šak tatínek se tě nezříkajú. Možeš k nám chodit za tatínkem, kdy chceš. Já ti nic neudělám.“

„Možu?“ ptal se nevinně chlapec.

„Jenom dondi,“ opakovala Beneška. A nepozdvihujíc očí, pokračovala:

„A řekni svej mamince, že sem ti tatínka nepřebrala ráda. Kdybych ti ho nebyla vzala já, byla by ti ho vzala druhá, protože tvá maminka sú jinší víry než tatínek.“

Obě ženy zaslzely a mladá Beneška, nepromluvivši už ani slova, odvrátila se rychle a zavřela za sebou dvířka. Na dolní konec ani se nepodívala, neboť úplně zapoměla, proč vyšla na ulici.

Usedla si ve světnici a třásla se rozechvěním. Stůl zůstal přikryt, oběd na ohnisku připraven. Anežka seděla u stolu zamyšlena.

Asi k páté hodině zapraskal vůz, zaduněl pod kůlnou a vjel s nákladem na dvůr. Mladá žena sebou šklubla, ale hned zase zůstala sedět v jakési zmalátnělosti, ba nevšímovosti k tomu, co se vůkol ní stalo a stane. Když vešel nádeník a oznamoval, že přijeli bez hospodáře, jenž se někam zatoulal, ani to jí nepřekvapilo. Jen když zůstala zase o samotě,